

SRB
name. **SRB**

Error! Unknown document property

Brisel, 14.10.2009
SEC(2009) 1340/3

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

**IZVEŠTAJ O NAPRETKU KOSOVA ZA 2009. GODINU
(PREMA REZOLUCIJI 1244/99 SB UN)**

koji prati

KOMUNIKACIJA KOMISIJE EVROPSKOM PARLAMENTU I SAVETU

Strategija proširenja i glavni izazovi u periodu 2009-2010

{COM(2009) 533}

SADRŽAJ

1.	Uvod	4
1.1.	Predgovor	4
1.2.	Kontekst	5
1.3.	Odnosi između Evropske unije i Kosova	5
2.	Politički kriterijumi	6
2.1.	Demokratija i vladavina prava	6
2.2.	Ljudska prava i zaštita manjina	10
2.3.	Regionalna pitanja i međunarodne obaveze	18
3.	Ekonomski kriterijumi	20
3.1.	Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije	20
3.2.	Kapacitet za uspešno savladavanje pristiska konkurencije i tržišnih sila u Uniji	23
4.	Evropski standardi	27
4.1.	Unutrašnje tržište	27
4.1.1.	Slobodno kretanje robe	27
4.1.2.	Kretanje ljudi, usluga i pravo na osnivanje	28
4.1.3.	Slobodno kretanje kapitala	29
4.1.4.	Carine i porezi	29
4.1.5.	Konkurencija	31
4.1.6.	Javne nabavke	31
4.1.7.	Zakon o intelektualnoj svojini	32
4.1.8.	Zapošljavanje i socijalna politika	33
4.1.9.	Obrazovanje i istraživanje	34
4.1.10.	Pitanja vezana za Svetsku trgovinsku organizaciju (STO)	35
4.2.	Sektorske politike	36
4.2.1.	Industrija i mala i srednja preduzeća	36
4.2.2.	Poljoprivreda i ribarstvo	36
4.2.3.	Životna sredina	37
4.2.4.	Saobraćajna politika	38
4.2.5.	Energetika	40
4.2.6.	Informaciono društvo i mediji	41
4.2.7.	Finansijaska kontrola	43
4.2.8.	Statistika	43

4.3.	Pravosuđe, sloboda i bezbednost.....	44
4.3.1.	Vize, upravljanje granicama, azil i migracija.....	44
4.3.2.	Pranje novca.....	45
4.3.3.	Narkotici.....	46
4.3.4.	Policija.....	46
4.3.5.	Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma.....	47
4.3.6.	Zaštita ličnih podataka	48

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

KOSOVO PREMA REZOLUCIJI 1244/99 SB UN

IZVEŠTAJ O NAPRETKU ZA 2009. GODINU

1. UVOD

1.1. Predgovor

Komisija od marta 2002. godine redovno izveštava svoj Savet i Evropski parlament o napretku koji ostvaruju zemlje u regionu zapadnog Balkana.

Ovaj izveštaj uveliko prati istu strukturu iz prethodnih godina. Izveštaj sadrži:

- kratak opis odnosa između Kosova¹ i Unije;
- analizu političke situacije na Kosovu u pogledu demokratije, vladavine zakona, ljudskih prava, zaštite manjina i regionalnih pitanja;
- analizu ekonomske situacije na Kosovu;
- pregled sposobnosti Kosova da sprovodi evropske standarde, odnosno da postepeno usaglašava svoje zakonodavstvo i politike sa pravnim tekovinama EU (*acquis*), u skladu sa prioritetima Evropskog partnerstva.

Izveštaj pokriva period od oktobra 2008. do sredine septembra 2009. godine. Napredak je meren na osnovu donetih odluka, usvojenih zakona i primenjenih mera. Po pravilu, zakoni ili mere koji su u pripremi ili čekaju na usvajanje u Skupštini nisu razmatrani. Time se obezbeđuje ujednačen pristup u svim izveštajima i omogućava objektivno ocenjivanje.

Izveštaj se temelji na informacijama koje je Komisija prikupila i analizirala. Takođe su korišćeni mnogi drugi izvori, uključujući i priloge kosovskih vlasti, država članica EU, Specijalnog predstavnika Evropske unije na Kosovu, EU misije za vladavinu zakona (EULEX), izveštaje Evropskog parlamenta² i informacije dobijene od raznih međunarodnih i nevladinih organizacija.

Komisija daje detaljne zaključke u vezi sa Kosovom u svojoj komunikaciji o proširenju³, na osnovu tehničkih analiza koje su sadržane u ovom izveštaju.

Komisija je paralelno sa ovim izveštajem usvojila Komunikaciju „Kosovo – U ispunjavanju svoje evropske perspektive“ za Evropski parlament i svoj Savet.

1.2. Kontekst

Generalni sekretar UN-a je, u izveštajnom periodu, objavio tri izveštaja o Kosovu. Izveštaj iz novembra 2008. godine je doveo do potpunog raspoređivanja EULEX-a pod ovlašćenjima UN-a. Generalni sekretar UN-a je marta 2009. godine naveo ubrzani proces rekonfiguracije

¹ Prema Rezoluciji 1244/1999 Saveta bezbednosti UN.

² Gospodin Jost Legendijk je do septembra bio izvestilac za Kosovo. Gđa Ulrike Lunacek je novi izvestilac od septembra.

³ Strategija proširenja i najveći izazovi 2009-2010 (COM(2009) 533 of 14.10.2009).

misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK), u cilju prilagođavanja svoje funkcije u skladu sa izmenjenim okolnostima na terenu. U izveštaju iz juna 2009. godine navedeno je da će preostale funkcije UNMIK-a, svedene na oko 10 % snage u poređenju sa prethodnom godinom, da obuhvate praćenje, izveštavanje i omogućavanje aranžmana za učešće Kosova na međunarodnom planu, kada je to neophodno i moguće.

KFOR, međunarodno vojno prisustvo na Kosovu koje predvode snage NATO-a, i dalje vrši svoje odgovornosti vezano za opštu bezbednost. U prihvatanju novonastala situacija KFOR je započeo postepeno smanjivanje svog prisustva na terenu.

Međunarodni sud pravde je u aprilu primio 36 pisanih podnesaka u kojima su predstavljeni argumenti o tome da li je proglašenje nezavisnosti Kosova u skladu sa međunarodnim pravom.

Kosovo je u junu postalo član Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke.

Kosovo su do danas priznale 62 države članice UN-a, uključujući 22 države članice Evropske unije.

1.3. Odnosi između Evropske unije i Kosova

Kosovo učestvuje u **Procesu stabilizacije i pridruživanja**. Plenarni sastanci Mehanizma za praćenje procesa stabilizacije i pridruživanja (STM) su održani u decembru 2008. godine i u junu 2009. godine. Tokom prve polovine 2009. godine održano je šest sektorskih sastanaka STM-a u oblasti inovacija, unutrašnjeg tržišta, dobrog upravljanja, ekonomije, infrastrukture i poljoprivrede.

EULEX je decembra 2008. godine raspoređen na celoj teritoriji Kosova, preuzimajući pritom odgovornosti iz oblasti policije, carina i sudstva. Misija je dostigla pun operativni kapacitet u aprilu. Skorašnji incidenti su doveli do oštećenja imovine EULEX-a; Kosovo treba da osigura kontinuiranu podršku delovanju EULEX-a.

Evropski parlament je u februaru usvojio rezoluciju kojom je podvukao nameru Evropske unije da igra glavnu ulogu u obezbeđivanju stabilnosti na Kosovu i na zapadnom Balkanu u celini i ponovio spremnost da pomogne ekonomski i politički razvoj Kosova pružanjem jasnih izgleda za članstvo u EU. U aprilu je održan drugi međuparlamentarni sastanak između Evropskog parlamenta i Kosova. Objavljeno je zajedničko saopštenje, u kojem je izraženo zadovoljstvo zbog stabilne političke situacije na Kosovu u celosti.

Savet je februara obnovio mandat Specijalnog predstavnika Evropske unije na Kosovu na 12 meseci, omogućivši mu time da nastavi sa bliskim radnim odnosima sa kosovskim vlastima. Specijalni predstavnik Evropske unije je još i Međunarodni građanski predstavnik za Kosovo.

Vlasti su marta organizovale forum na visokom nivou za koordinaciju donatora, kao nastavak donatorske konferencije za Kosovo koju je organizovala Evropska komisija jula 2008. godine. Kosovske vlasti su podnele izveštaj o dostignućima i izazovima u ključnim sektorima reforme. Donatori su izrazili spremnost za kontinuiranu podršku evropskoj agendi Kosova.

Kosovo i dalje koristi Instrument predpristupne pomoći (IPA), makrofinansijsku pomoć, pomoć zajednice za rekonstrukciju, razvoj i stabilizaciju (CARDS), Instrument za stabilnost (*I/S*) i druge izvore finansiranja. U toku prethodnih godina za Kosovo je preko IPA izdvojeno skoro 500 miliona evra. U julu je usvojen najnoviji višegodišnji indikativni planski dokument za period 2009-2011. godine, koji utvrđuje glavne oblasti i prioritete za pomoć od IPA. Preko 103 miliona evra je izdvojeno iz godišnjeg programa IPA za 2009. godinu. Evropska komisija

nastavlja da daje podršku jačanju vladavine prava, reformi javne uprave, zajednicama, kulturi i omladini, širim društveno-ekonomskim pitanjima, uključujući trgovinu i regionalni razvoj, obrazovanje i zapošljavanje, kao i poljoprivredu. Vlada je aprila imenovala izvršnog direktora Agencije za koordinaciju razvoja i evropske integracije za kosovskog koordinatora IPA.

Iz IPA za 2008. godinu je izdvojeno 1,7 miliona evra za poboljšanje učešća građanskog društva u dijalogu o politici i njenoj formulaciji. Oblasti kao što su životna sredina i jednake mogućnosti (mere protiv diskriminacije i društveno uključivanje socijalno ugroženih grupa) dobijaju posebnu pažnju. IPA za 2009. godinu predviđa još 3 miliona evra za građansko društvo, uključujući zaštitu prava manjina i jačanje grupa u nepovoljnom položaju. Evropski instrument za demokratizaciju i ljudska prava takođe podržava ta pitanja.

U odgovoru na ekonomsku krizu stvoren je IPA *krizni paket* od 200 miliona evra za zapadni Balkan i očekuje se da će podići investicije od najmanje 1 milijarde evra, uz sufinansiranje od strane partnerskih finansijskih institucija. Kosovo će dobiti deo iz sredstava za konkurentnost namenjenih za više korisnika, podršku za mala i srednja preduzeća, energetska efikasnost i regulisanje bankarskog sektora. Pored toga, godišnja IPA sredstva su programirana da jačaju investiranje u infrastrukturu. Ukupno je opredeljeno 25 miliona evra za infrastrukturne projekte za dva projekta na vodovodnim i kanalizacionim mrežama i za poboljšanje rada gradskih toplana.

2. POLITIČKI KRITERIJUMI

U ovom delu se proučava napredak koji je postiglo Kosovo u ispunjenju političkih kriterijuma iz Kopenhaga, koji zahtevaju stabilnost institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštovanje manjina i njihovu zaštitu. Ovde se još prate regionalna saradnja, dobrosusedski odnosi sa državama u procesu pristupanja i državama članicama, i poštovanje međunarodnih obaveza, kao što su saradnja sa Međunarodnim tribunalom za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji (*ICTY*).

2.1. Demokratija i vladavina prava

Ustav

Ustav Kosova je u skladu sa evropskim standardima koji zahtevaju stabilnost institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštovanje i zaštitu manjina. Osiguravanje punog poštovanja vladavine prava, ljudskih prava i zaštite manjina jedan je od ključnih prioriteta iz Evropskog partnerstva od 18. februara 2008. godine.⁴

Skupština

Usvojen je godišnji plan rada Skupštine za 2009. godinu i u skladu je sa zakonodavnom strategijom Vlade. U izveštajnom periodu Skupština je obavljala svoje *ex ante* odgovornosti koje se tiču budžeta. Skupština je intervenisala kako bi se očuvala sredstva opredeljena institucijama i pregledala je izveštaje o rashodima institucija *ex post*.

Poboljšana je saradnja između Skupštine i građanskog društva. Skupština je u junu 2009. godine imenovala Ombudsmana. Ipak, dijalog između Skupštine i građanskog društva još uvek nije razvijen u dovoljnoj meri.

⁴ Rešenje Saveta 2008/213/EC.

Skupština je usvojila rezoluciju o prioritetima i strategijama Kosova za integraciju u Evropsku uniju. Akcioni plan Skupštine je usvojen u februaru. Plan pruža smernice i daje zadatke svim skupštinskim odborima za nadzor nad načinom na koji vlada sprovodi prioritete za Evropsko partnerstvo. Skupštinski odbor za evropske integracije ima zadatak da nadgleda efektivno sprovođenje akcionog plana. Potrebno je da se ojačaju finansijski i administrativni kapaciteti odbora. Potrebno je dalje razviti saradnju između ovog odbora i Agencije za koordinaciju razvoja i evropske integracije. Skupštinski odbori moraju poboljšati svoje administrativne kapacitete i tehničke veštine za proveru zakona. Potrebno je da se dalje poboljša skupštinski nadzor izvršne grane vlasti.

Usvojen je plan rada Centralne izborne komisije za 2009. godinu. Izvršni načelnik Sekretarijata CIK-a je postavljen u maju. Osnovana je Kancelarija za registraciju političkih partija, ali još nije potpuno funkcionalna. CIK se još uvek uveliko oslanja na podršku OEBS-a. Njegovi kapaciteti su slabi, a česte su promene osoblja.

Uopšte uzev, Skupština je postigla napredak u više oblasti, naročito u vezi sa modernizacijom svojih procedura. Potrebno je dalje poboljšanje kapaciteta za razmatranje nacrtu zakona i njihovu primenu nakon usvajanja. Treba pojačati skupštinski nadzor nad radom vlade.

Vlada

Uspostavljene su glavne vladine strukture i one funkcionišu u skladu sa relevantnim ustavnim odredbama. Većina visokih funkcija je popunjena imenovanjem zamenika ministara trgovine, spoljnih poslova i Kosovskih bezbednosnih snaga.

Održana je politička stabilnost. Vlada je konsolidovala svoje kapacitete osnivanjem Ministarstva za Kosovske bezbednosne snage, Kosovskog saveta za bezbednost i Kosovske obaveštajne agencije. Potrebno je, međutim, da se ojača demokratski nadzor bezbednosnog sektora Kosova.

Vlada je u januaru predstavila Skupštini svoj godišnji izveštaj za 2008. godinu. Usvojen je Zakon o diplomatskoj službi i Zakon o konzularnim uslugama diplomatskih i konzularnih misija. Vlada je u martu organizovala forum na visokom nivou gde je predstavljen napredak postignut na donatorskoj konferenciji za Kosovo iz jula 2008. godine i podnela je izveštaj donatorima o sprovođenju reformi.

Vlada nastavlja da jača svoje kapacitete za približavanje Evropskoj uniji i za jačanje Agencije za koordinaciju razvoja i evropske integracije. Revidirani akcioni plan za Evropsko partnerstvo usvojen je u avgustu. Usvajanje je važan korak napred, ali je potrebna bliža prioritizacija. Agencija dobija rastuću ulogu u ovom pogledu. Postavljen je novi direktor i usvojene su radne strukture Agencije. Rešen je januarski štrajk radnika agencije. Potrebne su, međutim, doslednije političke smernice od ministarskog saveta za evropske integracije. Potrebno je znatno poboljšati Vladin rad na ispunjavanju obaveza u vezi evropske integracije. Agencija za koordinaciju razvoja i evropske integracije treba da preuzme centralnu ulogu u tom pogledu, sa većom političkom podrškom sa visokog nivoa u ispunjenju njenog mandata.

Postignut je određeni napredak u oblasti reforme lokalne samouprave i decentralizacije, što je jedan od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva. Formirane su radne grupe za reformu zakonodavstva, osnivanje novih opština, prenos nadležnosti i resursa, informativne kampanje, koordinaciju sa donatorima i izgradnju kapaciteta. Ministarstvo za lokalnu samoupravu je usvojilo srednjoročnu strategiju za period 2009-2012. godine. Lokalni izbori su zakazani za

15. novembar. Kosovo treba da se postara da se izbori održe u skladu sa međunarodnim standardima. Poseban izazov će biti da se obezbedi da sve zajednice učestvuju na izborima.

Međutim, međuministarska saradnja i koordinacija ostaje slaba. Zakon o Vladi još uvek nije usvojen. Nije u potpunosti sprovedena vodeća uloga ministarskih saveta za centralnu politiku. Kapacitet lokalnih vlasti je još uvek slab. Još nije usvojen zakon o gradu Prištini. Još uvek ne postoji delotvoran mehanizam za praćenje i ocenjivanje kvaliteta usluga koje pružaju opštine.

Bezbednosna situacija na severu još uvek je zabrinjavajuća. Vlada treba da ojača svoje napore u tom pogledu. Potrebni su dalji napori da se reši neodlučnost kosovskih Srba da aktivno učestvuju u kosovskim institucijama, uključujući izlazak na predstojeće lokalne izbore.

Bilo je slučajeva političkog uplitanja prilikom imenovanja na ključna mesta u javnoj službi (uključujući visoka građanska radna mesta u ministarstvima, odboima javnih preduzeća, kancelariji Ombudsmana, Ustavnom sudu). Uplitanje je uticalo na kredibilitet kosovskih institucija da upravljaju procesima imenovanja na pravičan i otvoren način.

Uopšte uzev, nedavno uspostavljene Vladine strukture funkcionišu i održana je politička stabilnost. Postignut je izvestan napredak u vezi sa usvajanjem zakona i jačanjem kapaciteta. Takođe je postignut izvestan napredak u reformi lokalne samouprave. Efektivno sprovođenje procesa decentralizacije za dobrobit svih zajednica ostaje najveći izazov. Potrebno je dalje jačanje međuministarske koordinacije. Političko uplitanje u imenovanja za mesta na visokom nivou je pitanje koje zabrinjava.

Javna uprava

Završeno je preispitivanje zadataka i odgovornosti u javnoj upravi (funkcionalni pregled) i izvršena je većina datih preporuka. Završeni su odvojeni pregledi za Ministarstvo javnih službi,⁵ Ministarstvo za lokalnu samoupravu, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Kosovski zemljišni registar. Formirano je šest radnih grupa za nadgledanje procesa reforme javne uprave. Radne grupe podnose izveštaj međuministarskom odboru kojim predsedava zamenik premijera.

U izveštajnom periodu, Nezavisni nadzorni odbor je rešio 166 žalbi zaposlenih u javnoj upravi. Odbor je samostalno telo koje izveštaj podnosi direktno Skupštini Kosova. Skupština je u julu imenovala poslednja dva člana od ukupno osam koliko čini odbor.

Međutim, važni zakoni u vezi sa reformom javne uprave tek treba da se usvoje, posebno zakoni o državnoj službi, o zaradama i o organizaciji institucija javne uprave. Potrebna je jasna razlika između državnih službenika i političkih imenovanja. Komisija za imenovanje visokih javnih službenika nije potpuno funkcionalna, što je sprečilo proces zapošljavanja na visokim pozicijama u ministarstvima. Administrativni kapaciteti Sekretarijata Komisije ostaju ograničeni. Potrebno je da se kancelarija Ombudsmana još više ojača.

Kosovski institut za javnu upravu nastavlja da pruža obuku i sertifikaciju državnih službenika. Institut međutim ima ograničen kapacitet i resurse, što utiče na kvalitet i količinu pruženih obuka. Potrebno je da se Institut bolje integriše u Regionalnu školu za javnu upravu. Potrebno je da se ulože dodatni napori na jačanju kapaciteta institucija koje su zadužene za reformu javne uprave, kao i da se omogući prenos znanja i najboljih praksi iz regiona.

⁵ Ministarstvo javnih službi je u maju preimenovano u Ministarstvo javne uprave.

Uopšte uzev, postignut je izvestan napredak u pogledu reforme javne uprave sa završetkom i kontinuiranim sprovođenjem funkcionalnog pregleda. Potrebno je da se usvoje ključni zakonski akti. Obezbeđenje pružanja usluga javnih službi svim građanima Kosova i uspostavljanje profesionalne, odgovorne, pristupačne i reprezentativne javne uprave – bez političkih uplitanja – jedan je od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva. To nije u celosti garantovano. Kapacitet kosovske javne uprave ostaje slab. Potrebno je da se ulože znatni naponi da bi se obezbedila javnost prilikom imenovanja državnih službenika.

Pravosudni sistem

Usvojen je Zakon o Ustavnom sudu. Skupština je u maju nominovala šest kosovskih sudija, među kojima dvoje pripadnika manjinskih zajednica, a Predsednik ih je imenovao u junu. Međunarodni civilni predstavnik je takođe u junu imenovao troje međunarodnih sudija. Međutim, Kosovo tek treba da usvoji paket od četiri reformska zakona: o sudovima, o Sudskom savetu Kosova, o javnom tužilaštvu, kao i o Tužilačkom savetu.

Ministarstvo pravde je dobilo nove odgovornosti u oblasti međunarodne saradnje. Njegovo odeljenje za pravne poslove od marta rešava zahteve drugih zemalja, kao što su zahtevi za ekstradicijom, izvršenje sudskih kazni, transferi krivičnih dosijea, itd. UNMIK ostaje odgovoran za međunarodnu saradnju u oblasti sudstva sa državama koje nisu priznale Kosovo, uključujući zahteve koji dolaze iz Srbije. UNMIK je i dalje zadužen za kontakt sa Interpolom. Potrebno je da se usvoje jasne procedure za međunarodnu pravnu saradnju i da ih sudovi i tužioci dosledno poštuju. Administrativni kapacitet Ministarstva ostaje slab. Potrebno je da se ojača njegovo pravno odeljenje.

U izveštajnom periodu, Kosovo je usvojilo niz drugih važnih zakona u vezi sa pravosuđem: Zakon o javnim beležnicama, Zakon o parničnom postupku, Zakon o advokaturi, Zakon o posredovanju, Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika Kosova, Zakon o izmenama i dopunama Kosovskog zakonika o krivičnom postupku. Zakon o privremenom sastavu Kosovskog tužilačkog saveta je usvojen u decembru. Članovi Saveta su postavljeni u julu, a Savet je funkcionalan. Međutim, Zakon sadrži odredbe koje nisu u skladu sa evropskim standardima. Njegovo zakasnelo sprovođenje je omelo aktivnosti Saveta čime je uticalo na kontinuitet upravljanja sudovima i na vođenje disciplinskih istraga za sudije.

Navodi o korupciji i nedoličnom ponašanju u pravosuđu nisu adekvatno istraženi. Kancelarija disciplinskog tužioca, odgovorna za istraživanje ovih pojava, nije potpuno funkcionalna. Odsek za reviziju u pravosuđu je doneo preporuke u vezi sa radom sudova, koje Sudski savet Kosova nije uzeo u obzir na odgovarajući način. Proces obučavanja i ponovnog imenovanja sudija i tužilaca na Kosovu počeo je pod nadzorom Nezavisne sudske i tužilačke komisije. Međutim, nespremnost sudija i tužilaca iz zajednice kosovskih Srba da se uključe u proces i dalje zabrinjava. Odbor za pravosudni ispit nije funkcionalan, što je smanjilo učešće u procesu.

Sudovi na Kosovu su opremljeni novim računarima, što je omogućilo instaliranje programa sistema za upravljanje sudskim informacijama i evidentiranje svih predmeta iz starih registara. Sistem je funkcionalan u većini sudova na Kosovu; obuka o njegovoj upotrebi još uvek traje.

EULEX-ove sudije i tužioci su raspoređeni. Usvojen je Zakon o nadležnosti, izboru predmeta i dodeljivanju predmeta EULEX-ovim sudijama i tužilocima na Kosovu. EULEX je doneo 100 sudskih odluka i proglasio 27 presuda, uglavnom u krivičnim predmetima. Misija je takođe počela da istražuje navode o trgovini ljudskim organima.

Bilo je nekoliko štrajkova u pravosudnom sektoru. To je dovelo do neopravdanih kašnjenja u većem broju suđenja. Nije došlo do značajnih poboljšanja u smanjenju broja nerešenih parničnih i krivičnih predmeta, uključujući u Vrhovnom sudu. Specijalno veće Vrhovnog suda koje je zaduženo za slučajeve privatizacije je paralisano jer nema lokalne sudije. To je problem koji veoma zabrinjava. Saradnja između tužilaštva i policije je ograničena.

Nije postignut napredak u rešavanju slučajeva koji se odnose na događaje iz marta 2004. godine. Rešavanje krivičnih predmeta u tom kontekstu i dalje se komplikuje nizom problema, kao što su nestajanje dokaza i izjava svedoka, raseljavanje ljudi, odbijanje nekih policajaca Policije Kosova da sarađuju, kao i zastrašivanje svedoka, sudija i tužilaca. Sud u severnoj Mitrovici ima samo sudijr i tužioce EULEX-a i radi u ograničenom kapacitetu. Vladavina prava na severu Kosova nije zagarantovana. I kosovske i srpske vlasti moraju uložiti napore u ovom pogledu.

Uopšte uzev, Kosovo je u početnoj fazi rešavanja prioriteta u oblasti pravosuđa. Pravosudni sistem je još slab, podložan političkom uplitanju i neefikasan. Postoji veliki broj nerešenih slučajeva. Sudski savet Kosova ne funkcioniše efektivno. Kosovskom pravosuđu i dalje je potrebna reforma većih razmera i Vlada treba da obezbedi učešće kosovskih Srba u tom procesu. Kosovski Srbi takođe treba da preduzmu aktivnije i konstruktivnije korake u ovom pogledu. Obezbeđivanje punog poštovanja vladavine prava jedan je od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva.

Politika borbe protiv korupcije

Kosovo je postiglo ograničeni napredak u borbi protiv korupcije. Kosovska Agencija za borbu protiv korupcije je u potpunosti operativna i ima popunjena sva radna mesta. Agencija je potpisala niz memoranduma o razumevanju sa drugim relevantnim institucijama, kao što su Nezavisna sudska i tužilačka komisija (radi omogućavanja razmene informacija o slučajevima korupcije u pravosudnom sistemu), Finansijski obaveštajni centar, šef tima tužilaca EULEX-a i Ombudsman.

Međutim, pravni okvir za borbu protiv korupcije treba što pre poboljšati. Kosovo tek treba da usvoji Zakon o prijavi i kontroli imovine, i da izmeni i dopuni Zakon o borbi protiv korupcije i Zakon o sukobu interesa. Strategija i akcioni plan za borbu protiv korupcije tek treba da se usvoje. Do danas nije usvojen zakon o finansiranju političkih partija. Snaga nadzornih mehanizama i nedostatak javnosti rada kod finansiranja političkih partija i dalje zabrinjavaju. Institucionalni okvir ostaje nepotpun. Nema saradnje među relevantnim akterima, naročito između Agencije i tužilaštva. Međuministarska radna grupa za borbu protiv korupcije još uvek nije dala opipljive rezultate.

Uopšte uzev, postignut je ograničen napredak u borbi protiv korupcije, što je jedan od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva. Korupcija i dalje postoji u mnogim oblastima na Kosovu i predstavlja ozbiljan problem. Potrebno je da se ojačaju zakonodavni i institucionalni okvir. Potrebno je da se poboljša saradnja između Agencije i tužilaštva. Kosovo treba da izradi evidenciju o istragama, optužnicama, krivičnom postupku i presudama u predmetima korupcije.

2.2. Ljudska prava i zaštita manjina

Poštovanje međunarodnih instrumenata ljudskih prava

Saradnja Kosova sa organima zaduženim za ljudska prava je ograničena jer Kosovo nije član UN-a ni Saveta Evrope. Shodno tome, građani Kosova nemaju mogućnost da podnose žalbe

protiv kosovskih vlasti *Evropskom sudu za ljudska prava*. Što se tiče *promocije i sprovođenja pravila o ljudskim pravima* Vlada je u decembru usvojila strategiju i akcioni plan o ljudskim pravima za period 2009-2011. godine.

Međutim, još nisu uspostavljeni mehanizmi za obezbeđenje njihove primene. U pojedinim opštinama nisu funkcionalne jedinice za ljudska prava, naročito u opštinama u kojima su u većini kosovski Srbi, koji nisu voljni da sarađuju sa centralnim vlastima. Kancelarija Ombudsmana ima ograničena ovlašćenja za nadzor paralelnih srpskih struktura. Jedinice za ljudska prava na centralnom nivou (npr. u Ministarstvu pravde, Ministarstvu javne uprave) koje imaju mandat da sprovode preporuke Ombudsmana još uvek nisu potpuno funkcionalne.

Uopšte uzev, u ovoj oblasti je postignut izvestan napredak, kroz usvajanje strategije i akcionog plana za ljudska prava. Međutim, potrebno je da se znatno ojača institucionalni okvir za poštovanje međunarodnih normi ljudskih prava na Kosovu. Obezbeđenje punog poštovanja ljudskih prava je jedan od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva.

Građanska i politička prava

Što se tiče **sprečavanja mučenja i maltretiranja i borbe protiv nekažnjivosti**, odgovor Kosova na izveštaj Evropskog komiteta za sprečavanje torture i neljudskog i ponižavajućeg postupka ili kažnjavanja postao je dostupan javnosti u januaru. Preporuke iz ovog izveštaja su razmotrili Ministarstvo unutrašnjih poslova i Policija Kosova.

Istragu ozbiljnih kršenja po ovom osnovu, uključujući u policijskim pritvorskim centrima, i dalje vrši Policijska inspekcija Kosova. Policijska inspekcija je samostalna i podnosi izveštaj ministru unutrašnjih poslova. Istragu manjih prekršaja vrši policijska jedinica za profesionalne standarde.

Ministarstvo pravde preduzima korake na rešavanju žalbi o lošem tretmanu u zatvorima i pritvorskim centrima. Odsek za žrtve, advokaturu i pomoć pri Ministarstvu nastavlja da pruža pomoć žrtvama nasilja u porodici i trgovine ljudima. Nekažnjivost ostaje pitanje koje zabrinjava. Za mnoge prekršaje, vlasti tek treba da utvrde izvršioce i da ih izvedu pred lice pravde, kao i da zaštite i obezbede naknadu žrtvama.

Uopšte uzev, postignut je izvestan napredak u rešavanju slučajeva mučenja i maltretiranja. Borba protiv nekažnjivosti ostaje važno pitanje za pomirenje zajednica.

Kancelarija za nestala lica i sudsku medicinu nastavlja da razvija svoje kapacitete uz podršku EULEX-a. U izveštajnom periodu, kancelarija je obavila 41 operaciju na terenu (26 ekshumacija koje su dovele do iskopavanja 23 tela i procena 15 potencijalnih lokaliteta). Kancelarija je intenzivirala svoj rad šaljući oko 200 novih uzoraka kostiju na DNK analizu. Ostaci više od 40 žrtava su vraćeni porodicama. Radna grupa za nestala lica, koju čine delegacije Beograda i Prištine a kojom predsedava Međunarodni komitet crvenog krsta, redovno se sastaje. Komitet se konsultovao sa dvadeset zemalja čiji su vojni kontingenti bili raspoređeni na Kosovu 1999. godine kako bi se prikupila dokumentacija o nerešenim slučajevima. Vladina Komisija za nestala lica je početkom 2009. godine osnovala Sekretarijat koji postepeno postaje funkcionalan.

Uopšte uzev, napredak u vezi nestalih lica i dalje je spor deset godina od većine nestanaka: od prethodnog izveštaja o napretku Evropske komisije rešeno je manje od 40 slučajeva, čime je ukupan broj nestalih lica i dalje veći od 1.800. Nedostatak informacija o neidentifikovanim grobnicama ometa dalji napredak. Ne postoji zakon o sudskoj medicini ni služba za sudsku

medicinu. Ne postoji zakon o nestalim licima. Treba da se reši pitanje naknade porodicama nestalih lica.

U oblasti **pristupa pravosuđu**, Kancelarija koordinatora pravne pomoći je povećala rad na obaveštavanju otvaranjem internet stranice i baze podataka. Preko 1.400 osoba je iskoristilo besplatnu pravnu pomoć između oktobra i jula. Kancelarija je potpisala memorandum o razumevanju sa Advokatskom komorom u cilju usmeravanja besplatnog pravnog zastupanja i boljeg pristupa građanima.

Međutim resursi Kancelarije koordinatora pravne pomoći su ograničeni i mali je broj zaposlenih. Najveći broj žalbi Ombudsmanu od jula 2008. godine do juna 2009. godine odnosi se na pristup sudovima (građanske parnice). Pristup pravosuđu u oblastima nastanjenim manjinskim zajednicama, a naročito na severu Kosova, nije zagarantovan. Nedostatak funkcionalnog sudstva na severu ozbiljno ograničava pristup pravosuđu svim zajednicama. Nijedan kosovski Srbin ne radi u regionalnoj kancelariji za pravnu pomoć u južnoj Mitrovici.

Uopšte uzev, Kancelarija koordinatora pravne pomoći je poboljšala aktivnosti informisanja i saradnju sa Advokatskom komorom, ali je potreban dalji napredak kako bi se popravio pristup pravosuđu na Kosovu.

Što se tiče **zatvorskog sistema**, kosovska kazneno-popravna služba pod Ministarstvom pravde je funkcionalna, a EULEX zadržava određene nadležnosti. Bezbednosne mere su poboljšane u objektima visoke bezbednosti i poboljšana je tehnička oprema, uključujući vozila za zatvorsku pratnju.

Međutim, potrebna je izmena i dopuna Zakona o izvršenju krivičnih sankcija u skladu sa evropskim standardima. Još uvek ne postoje adekvatni objekti za zadržavanje krivičnih prestupnika sa mentalnim poremećajima i onih sa smanjenim mentalnim sposobnostima. U kazneno-popravnom zavodu u Lipljanu ne postoji zaseban deo za maloletne zatvorenice. Reintegracija maloletnika nakon puštanja na slobodu je pitanje koje zabrinjava. Potrebno je da se poboljša rad na transferu zatvorenika sa Kosova koji su u drugim zemljama. Kosovo treba da preduzme korake za smeštaj očekivanog povećanja zatvorenika povratnika.

Većina zatvorenika iz zajednice kosovskih Srba je u pritvorskoj jedinici u Mitrovici, koja nije opremljena za duže pritvorsko zadržavanje. Podrška iz Prištine je ograničena. Većina pritvorenika čeka na suđenje. Ostali kosovski Srbi su u pritvoru u pritvorskim jedinicama u Gnjilanu i Prištini.

Još nije dovoljno dobro shvaćena uloga službe za uslovno puštanje na slobodu. Zakon kaže da tužioci mogu da šalju maloletne prestupnike direktno na uslovnu slobodu (zaobilaženjem sudova). Mehanizam za korišćenje alternativnih kazni je oslabljen opštim nedostatkom podrške i njegovog poznavanja u pravosudnom sistemu. Kad bi bio propisno uveden, smanjio bi broj nerešenih predmeta. Potrebno je da saradnja između službe za uslovne kazne, policije i drugih učesnika u ovom sektoru bude bolje strukturisana. Postoji potreba za konkretnijim inicijativama za promociju društveno-ekonomske reintegracije korisnika službe za uslovne kazne.

Uopšte uzev, postignut je izvestan napredak u vezi sa kazneno-popravnim službama, ali ostaju ozbiljni izazovi.

Što se tiče **slobode izražavanja**, nije u potpunosti obezbeđena samostalnost i nepristrasnost javnog servisa, Radiotelevizije Kosova (RTK). Tri godine od njegovog stupanja na snagu,

Zakon o osnivanju RTK se još ne sprovodi adekvatno. Član Vlade učestvuje u radu skupštinskog odbora zaduženog za izbor odbora RTK, koji još uvek nije imenovan. To nije u skladu sa skupštinskim poslovníkom. Održan je niz javnih debata na kojima su učestvovali Savet za štampu i Udruženje profesionalnih novinara Kosova o slučajevima političkog uplitanja u rad medija. Zakon o pristupu službenoj dokumentaciji nije u potpunosti sproveden.

Uopšte uzev, sloboda izražavanja nije u potpunosti zagantovana. Relevantan institucionalni okvir nije funkcionalan. Slučajevi policijskog zastrašivanja pozivaju na strožije mere kosovskih vlasti.

Slobodu udruživanja i okupljanja garantuje Ustav. Zakon o slobodi udruživanja nevladinih organizacija je usvojen februara. Zakon o javnim okupljanjima je usvojen decembra 2008. godine. **Građansko društvo** i dalje uveliko zavisi od finansija iz inostranstva, što dovodi do planova rada koji zavise od donatora i zasnivaju se na projektima, imaju ograničenu održivost i dugoročno strateško pozicioniranje. Sposobnost NVO-a za praćenje je ograničena, njihovo učešće u zakonodavnom procesu je slabo.

Uopšte uzev, građansko društvo se razvilo, ali treba da se popravi okruženje u kojem deluje.

Što se tiče **verskih sloboda**, Zakon o praznicima priznaje pravoslavne, islamske i katoličke praznike. Tekuća rekonstrukcija i primopredaja pravoslavnih lokaliteta pod pokroviteljstvom Komisije za sprovođenje rekonstrukcije je pozitivan rasplet. Međutim, dijalog između verskih zajednica je ograničen. Bezbednosni aspekti znače da sveštenstvo često traži pratnju od bezbednosnih snaga za dolazak do grobalja ili verskih lokaliteta u manjinskim oblastima. Ovaj pravni okvir za verske aktivnosti je neadekvatan jer se od verskih zajednica zahteva da se registruju kao NVO kako bi stekle pravni identitet.

Uopšte uzev, postignut je izvestan napredak u vezi sa rekonstrukcijom verskih lokaliteta, ali ostaje još puno da se uradi na pomirenju i integraciji verskih zajednica. Obezbeđivanje punog poštovanja verskih sloboda je jedan od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva.

Ekonomska i socijalna prava

U oblasti **prava žena**, Agencija za ravnopravnost rodova nastavlja da prati i omogućava sprovođenje Okvirnog programa za ravnopravnost rodova za period 2008-2013. godine u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti rodova. Agencija je povećala svoje kapacitete. Procenat žena na radnim mestima na kojima se donose odluke je neznatno porastao na nešto više od 20%. Ministarstva su uvela pokazatelje za merenje učinka politika i programa za ravnopravnost rodova.

Međutim, službenici za ravnopravnost rodova nisu postavljeni u svim ministarstvima, a odbori za ravnopravnost rodova su formirani samo u dve od ukupno 30 opština. Jednaka zastupljenost ostaje izazov za sve nivoe, naročito u manjinskim zajednicama. Nema nijedne žene na nekoj visokoj poziciji u nealbanskim zajednicama.

Osnivanje jedinica za slučajeve nasilja u porodici i obuka policajaca za pomoć žrtvama je pozitivan korak u naporima policije da reaguje na slučajeve nasilja u porodici. Međutim, i dalje je visok nivo nasilja u porodici. Mnogi slučajevi nisu prijavljeni. Malo je prijavljenih slučajeva koji su rešavani sudskim putem. Većina žrtava trgovine ljudima su žene. Postojećih šest skloništa za žrtve je neadekvatno, bez zadovoljavajućeg nivoa bezbednosti. Kašnjenje u izdavanju naloga za zaštitu ostaje pitanje koje zabrinjava.

Uopšte uzev, institucionalni okvir za zaštitu prava žena je ojačan, ali nasilje u porodici ostaje široko rasprostranjeno i predstavlja razlog za ozbiljnu zabrinutost. Zaštita žena od svih vidova nasilja mora biti značajno pojačana.

Dečija prava su uključena u Strategiju za ljudska prava za period 2009-2011. godine. Međuministarska komisija za dečija prava kojom predsedava premijer usvojila je juna Strategiju o dečijim pravima i prateći akcioni plan. Kancelarija za dobro upravljanje postavila je službenika za dečija prava. Akcioni plan za osobe sa invaliditetom za period 2009-2011. godine obuhvata prava dece sa invaliditetom u članovima koji se odnose na obrazovanje, zaštitu deteta i zdravlje. Za Ministarstvo pravde je maloletnički sistem je jedan od prioriteta.

Međutim, još uvek ne postoji pravna zaštita za decu sa invaliditetom. Samo 10% dece sa posebnim potrebama pohađa obaveznu nastavu. Stope napuštanja škole ostaju naročito visoke u srednjem obrazovanju (17% dečaka i 9% devojčica). Trgovina decom i dečiji rad ostaju pitanja koja zabrinjavaju. Naponi da se reši ovaj fenomen moraju biti povećani, u saradnji sa relevantnim organizacijama i u koordinaciji sa naporima koji se ulažu u drugim oblastima, kao što su obrazovanje i socijalna zaštita. Pristup dece pravosuđu tek treba da se obezbedi. Nedostatak koordinacije između lokalnih i centralnih struktura otežava sprovođenje zakona o maloletničkom pravosuđu.

Uopšte uzev, zaštita dece ostaje slaba. Potrebni su dalji naponi na garantovanju dečijih prava.

U oblasti **socijalno ugroženih i osoba sa invaliditetom**, u aprilu je usvojen akcioni plan za osobe sa invaliditetom. To je rezultat konsultativnog i inkluzivnog procesa uz učešće organizacija građanskog društva. Vlada je u decembru usvojila odluku o ponovnom aktiviranju i reorganizaciji Saveta za osobe sa invaliditetima.

Međutim, nisu dostupni statistički podaci o osobama sa invaliditetom. Osobama sa fizičkim invaliditetima je još uvek otežan pristup obrazovnim ustanovama. Nedostatak zakona koji se bave mentalnim zdravljem je štetan za tretman pacijenata. Nedostatak adekvatnih zdravstvenih i usluga rehabilitacije tek treba da se reši. Nepismenost među osobama sa invaliditetom je na visokom nivou.

Uopšte uzev, potrebno je jačanje integracije i zaštite socijalno ugroženih grupa, naročito napuštene dece, povratnika i osoba sa invaliditetom.

U oblasti **prava na rad i sindikata zaposlenih**, Ministarstvo rada i socijalne zaštite je započelo konstruktivnu saradnju sa međunarodnim partnerima na rešavanju brojnih izazova koji postoje u ovom sektoru. Ministarstvo učestvuje u Programu razvoja politike za održivo zapošljavanje i ima koristi od stručnog znanja koje dobija preko projekata tehničke pomoći Evropske unije.

Uopšte uzev, zakoni o radu se slabo sprovode i ostaju slabi, a radnički sindikati nisu dovoljno aktivni u socijalnom dijalogu.

Kosovska Strategija i akcioni plan za ljudska prava za period 2009-2011. godine sadrže **antidiskriminacijske** odredbe. Jednak pristup stanovanju, obrazovanju, zaposlenju i socijalnoj zaštiti nije uvek poštovan. Svest o lezbijskim, gej, biseksualnim i transseksualnim pitanjima je na veoma niskom nivou, a slučajevi nasilja često ostaju neprijavljeni. Potrebno je više vladinih kampanja za podizanje svesti o borbi protiv diskriminacije. Potrebni su veći naponi za delotvorno sprovođenje i nadgledanje Antidiskriminacijskog zakona.

Uopšte uzev, diskriminacija ostaje pitanje koje zabrinjava. Stvaranje društva koje je oslobođeno bilo kakve diskriminacije i promocija grupa u socijalno nepovoljnom položaju je jedan od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva.

Što se tiče **svojinskih prava**, Zakon o eksproprijaciji nepokretne imovine je proglašen aprila. Zakon propisuje pravila i uslove za eksproprijaciju na centralnom i lokalnom nivou. Nacrt zakona o prodaji stanova gde postoji stanarsko pravo je izmenjen i dopunjen kako bi se regulisala privatizacija društvenih stanova.

Kosovska agencija za imovinu je u julu potpisala memorandum o razumevanju sa Kosovskom katastarskom agencijom za pristup bazama podataka Katastarske agencije. Kosovska agencija za privatizaciju je u avgustu potpisala memorandum o razumevanju sa UNHCR-om omogućujući nastavak aktivnosti u Srbiji. Evidentirano je više od 40.000 zahteva; više od polovine zahteva je rešila Kosovska komisija za stambena i imovinska pitanja. Do septembra 2009. godine je sprovedeno 6.700 odluka. Od ukupnog broja sprovedenih odluka 770 je dovelo do povraćaja poseda.

Postavljeno je troje međunarodnih članova nadzornog odbora Kosovske agencije za imovinu. Dvoje lokalnih članova još uvek nije postavljeno. Dvoje međunarodnih sudija je postavljeno u veću Vrhovnog suda za žalbe protiv spornih odluka koje je donela Agencija. Lokalne sudije još uvek nisu postavljene i to parališe rad komisije. Agencija je završila šemu nadoknade za društvene stanove koju treba da usvoji Nadzorni odbor.

Trenutno je preko 900 nekretnina pod nalogom za iseljenje. Potrebno je da se znatno pojača sprovođenje naloga za iseljenje. Sprovođenje plana izdavanja pod zakup, naročito u smislu kirije koju naplaćuje Agencija, ostaje pitanje koje zabrinjava. Postoji potreba za efikasnijom saradnjom sa policijom kako bi se obezbedila primena relevantnih pravnih odredaba.

Digitalni registri za prava na nepokretnu imovinu nekih opština nisu povezani sa Kosovskim zemljišnim registrom. Pojedini registri se još uvek nalaze u Srbiji. Pravni status bespravničkih naselja još uvek nije rešen; neefikasna komunikacija između opština i centralnih vlasti dodatno otežava ovaj problem.

Uopšte uzev, institucionalni i pravni okvir je ojačan ali je u praksi postignut ograničen napredak u oblasti imovinskih prava, koja su jedan od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva.

Manjinska prava, kulturna prava i zaštita manjina

Kosovske vlasti su nastavile sa naporima na poboljšanje zaštite, integracije i zastupanja **manjinskih zajednica**. Popis koji je u planu treba da bude organizovan i obavljen na način kojim će biti omogućeno najšire moguće učešće, da bi se obezbedilo da precizno odražava situaciju u svim zajednicama na Kosovu. Konsultativno veće za zajednice je počelo sa radom i redovno održava sastanke. Srpsku zajednicu predstavlja pet članova, tursku i bošnjačku zajednicu po tri člana, romsku, aškalijsku, egipćansku i goransku zajednicu predstavljaju po dva člana, dok crnogorsku zajednicu predstavlja jedan član.

Ministarstvo kulture je osnovalo forum za razmenu tehničkih informacija o **kulturnoj baštini** Kosova, čime je poboljšana koordinacija aktivnosti u ovoj oblasti. Rekonstrukcija pravoslavnih lokaliteta preko Komisije za sprovođenje rekonstrukcije je napredovala; tenderi za izvođenje radova na saniranju su ponovo otvoreni u maju. Novi carinski kodeks usvojen u novembru 2008. godine propisuje oslobađanje Srpske Pravoslavne Crkve od carinskih dažbina i akciza u obavljanju ekonomskih aktivnosti.

Sigurnost lokaliteta verske i kulturne baštine obezbeđuje Policija Kosova uz podršku KFOR-a. Policijski operativni nalog iz februara u vezi zaštite srpskih verskih i kulturnih lokaliteta se još uvek sprovodi.

Ipak, još uvek ne postoji integrisana strategija za konzervaciju verske i kulturne baštine. Neregulisan ekonomski razvoj predstavlja potencijalan rizik za budućnost verske i kulturne baštine. Zakon o specijalnim zaštitnim zonama se ne sprovodi u potpunosti. Tek treba da se usvoji spisak zaštićene kulturne baštine. Potrebna su bliža pojašnjenja o ulozi institucija, uključujući Savet za kulturno nasleđe. Još uvek nisu rešeni sporovi između pojedinih opština i Srpske Pravoslavne Crkve u vezi sa zemljištem.

Većina lokaliteta verske i kulturne baštine na Kosovu nije uređena u prostornim planovima. Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja je odobrilo prostorne planove samo u sedam opština. Nije obezbeđena zaštita lokaliteta od bespravne gradnje u njihovoj blizini. Zakon o prostornom planiranju se ne sprovodi u celosti.

Uopšte uzev, postignut je napredak u zaštiti kulturne baštine ali su potrebni dalji naponi. Obezbeđivanje zaštite kulturne i verske baštine, uključujući mere sprečavanja i rešavanja napada na lokalitete je jedan od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva.

Ustav i važeći zakoni obezbeđuju visoku zaštitu za kulturna prava manjina na polju obrazovanja, medija i upotrebe jezika.

Zakonom se garantuje pravo na javno **obrazovanje** na svim nivoima za manjinske zajednice na jeziku po njihovom izboru. Nastavni plan i program na Kosovu je u upotrebi na tri jezika: na albanskom, bošnjačkom i turskom. Udžbenici za osnovno obrazovanje su dostupni na ta tri jezika. U aprilu je Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije formiralo Nezavisnu komisiju za pregled plana i programa na srpskom jeziku.

Ministarstvo javnih usluga nadgleda upotrebu **jezika** na centralnom nivou. Većina dokumenata koje izdaju opštine nije prevedeno na službene jezike u saglasnosti sa Zakonom o upotrebi jezika.

Zakon takođe daje garancije javnim **medijima** da emituju programe na manjinskim jezicima, zbog čega je Nezavisna komisija za medije ponovo pokrenula proces izdavanja licenci za medije. Kabinet premijera u decembru je usvojio odluku o osnivanju Fonda za manjinske medije, koji prima deo od tarife koju naplaćuje RTK.

Međutim, sprovođenje i nadgledanje je nedovoljno za sve zakone koji se tiču zaštite kulturnih prava manjina. Đaci iz manjinskih zajednica koje govore srpski jezik često pohađaju nastavu koju organizuje paralelni obrazovni sistem. To ne vodi pomirenju i multietničnosti. Đaci iz kosovske albanske zajednice nastavu pohađaju prema kosovskom zakonu i kosovskom nastavnom planu i programu. Nedostatak kosovskog plana i programa na srpskom jeziku je prepreka za rešavanje spora u pristupu obrazovanju dece iz goranske manjine u opštini Dragaš.

Još uvek nema udžbenika na bošnjačkom i turskom jeziku za srednje obrazovanje. Kosovski obrazovni sistem ne nudi posebno pripremljene programe za romsku, aškalijsku, egipćansku, goransku, hrvatsku i crnogorsku manjinu. To što opštinske vlasti nisu obezbedile prevoz za školsku decu je prepreka integraciji. Srpske vlasti ne priznaju kosovske diplome. To obeshrabruje srpske studente da pohađaju i onako ograničene programe na srpskom odnosno bošnjačkom jeziku na Prištinskom univerzitetu.

Većina opština još uvek nije donela propis o upotrebi jezika. Jezički kursevi za državne službenike nisu dovoljni da povećaju dvojezičnost u administraciji. Centralna jezička komisija je slabo organizovana, nedostaju joj resursi da obavlja svoj mandat i nedostaje joj vidljivost u manjinskim zajednicama.

RTK ne ispunjava svoje obaveze da emituje 15% svog programa na nealbanskim jezicima. Teritorijalna pokrivenost RTK u manjinskim oblastima je manja od one koju zahteva zakon (90%). Pošto Kosovo nije član Međunarodne telekomunikacione unije još uvek ne postoji plan za međunarodnu frekvenciju da se omogući TV stanicama koje emituju program na srpskom jeziku da emituju širom Kosova.

Uopšte uzev, potrebno je da se ojača promocija kulturnih prava manjinskih zajednica na Kosovu.

Još uvek nije obezbeđeno snabdevanje strujom u većinski srpskim oblastima. Većina sela naseljenih kosovskim Srbima je potpisala kolektivne ugovore sa Kosovskom elektroenergetskom korporacijom. Ugovor definiše redovno plaćanje električne energije prema potrošnji. Akumulirani dugovi prema Kosovskoj elektroenergetskoj korporaciji su zamrznuti.

Situacija u manjinskim zajednicama i dalje stvara zabrinutost. Postignut je mali napredak u pomirenju između zajednica. Institucionalno uređenje na centralnom nivou treba da se dalje poboljša. Ostaje da se Ministarstvo za zajednice i povratak i Kancelarija za pitanja zajednica dogovore o oblastima svojih odgovornosti. Mnogi ljudi iz manjinskih zajednica i dalje koriste usluge paralelnih struktura u obrazovanju, socijalnoj zaštiti i zdravstvu. To što nema upisa u matične knjige je još jedna prepreka u pristupu uslugama javnih službi.

Bilo je puno incidenata međuetničkog nasilja, naročito na severu Kosova. Bilo je skrnavljenja na mnogim pravoslavnim grobljima širom Kosova. Policajci iz kosovske srpske zajednice ne prijavljuju na sistematski način slučajeve i incidente međuetničkog nasilja. Neke manjinske zajednice i dalje imaju negativnu predstavu o slobodi kretanja.

Uopšte uzev, postignut je ograničen napredak u integraciji manjinskih zajednica.

Okolo 850 raseljenih lica se **vratilo** dobrovoljno u manjinske oblasti na Kosovu, manje nego tokom prethodnog izveštajnog perioda. Više od 200.000 osoba sa Kosova ostaje raseljeno u Srbiji i 16.000 u Crnoj Gori. Ukupno ima 20.000 raseljenih lica unutar Kosova.

Ministarstvo za zajednice i povratak je uvelo bazu podataka za evidentiranje raseljenih lica na Kosovu i van njega. Nekoliko opština je usvojilo strategije za povratak.

Ipak, tempo dobrovoljnih povratka je još uvek jako spor. Kao najveći razlozi navode se nedostatak prilika za zaposlenje, nedostatak poverenja u sprovođenje svojinskih prava i neprekidna slika o bezbednosnim pretnjama. Planovi za povratak nekih porodica kosovskih Albanaca na sever Mitrovice doveli su do sukoba između kosovskih Srba i policijskih snaga, KFOR-a i EULEX-a.

Opštinske strategije za povratak se ne sprovode u potpunosti, čak i tamo gde su usvojene. Smernice i podrška sa centralnog nivoa su nedovoljni, uz nedostatak finansijskih sredstava. Ne postoji zajedničko delovanje između okvira uspostavljenih za dobrovoljni povratak i prisilni povratak. Osobe koje su vraćene u zemlju u procesu repatrijacije nemaju pristup privremenom smeštaju. Osobe kojima je potrebna medicinska pomoć ne dobijaju uvek lekarsku negu. Ne postoji mehanizam za praćenje reintegracije.

Poteškoće u vezi sa upisom u matične knjige brinu povratnike na Kosovo. Ne postoji zakon o matičnim knjigama. Kosovo nije strana potpisnica Konvencije iz 1954. godine o smanjenju apartida (osobe bez državljanstva). Na Kosovu ne postoji pravna definicija apartida.

Uopšte uzev, proces dobrovoljnog povratka je još uvek ograničen i dalje je izazov za kosovske vlasti. Vlada ne sprovodi Strategiju reintegracije repatriisanih osoba na zadovoljavajući način. Stvaranje klime pogodne za pomirenje, međuetničku toleranciju i održivu multietničnost je jedan od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva.

Vlada je u decembru usvojila Strategiju za integraciju **romske, aškalijske i egipćanske** (RAE) zajednice za period 2009-2015. godine. Premijer je u maju postavio dva koordinatora da rade na rešavanju pitanja naselja zagađenih olovom. Osnovan je i Upravni odbor. Opština Mitrovica je dodelila zemljište za gradnju kuća pogođenim porodicama.

Ipak, RAE zajednica je još uvek socijalno ugrožena. Upis u matične knjige i posedovanje ličnih dokumenata ostaje nerešeno pitanje. Još uvek je ograničen pristup RAE zajednica najbitnijim javnim službama (obrazovanje, socijalna zaštita, zdravstvena nega). Upis RAE dece u školu je još uvek veliki problem, zajedno sa visokom stopom napuštanja škole. Stopa nepismenosti je visoka. Nema dovoljno obučanih učitelja Roma.

Životni uslovi u pojedinim naseljima gde žive Romi, Aškalijske i Egipćani su razlog za ozbiljnu zabrinutost, naročito u kampovima zagađenim olovom u Česminom Lugu i Osterodu. Zajedno sa kampom u Leposaviću oni predstavljaju veliki zdravstveni rizik. Ovo je teško kršenje osnovnih ljudskih prava. Potrebno je preduzimanje hitnih koraka na rešavanju ovih situacija i praćenje problema koje su istakle mnoge evropske i međunarodne institucije, kao što su Evropski parlament, Savet Evrope i Svetska zdravstvena organizacija.

Uopšte uzev, kosovske vlasti moraju preduzeti hitne korake na rešavanju situacije u kojoj se nalaze romska, aškalijska i egipćanska zajednica.

2.3. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze

Puna saradnja sa **Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju** (*Haški tribunal*) je jedan od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva.

Saradnja između Kosova i Haškog tribunala je nastavljena u izveštajnom periodu. U toku su razgovori između Haškog tribunala, UNMIK-a i EULEX-a o budućoj saradnji, kako bi se uzela u obzir rekonfiguracija UNMIK-a.

Uopšte uzev, spoljno zastupanje Kosova ostaje izazov. Kosovske vlasti treba da preuzmu dosledniji i konstruktivniji pristup. UNMIK je u ime Kosova potpisao jedan broj **međunarodnih sporazuma i regionalnih inicijativa** (Sporazum o energetske zajednici, Sporazum o jedinstvenoj evropskoj avio-oblasti, Posmatranje saobraćaja u jugoistočnoj Evropi, Sporazum o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi – CEFTA, Savet za regionalnu saradnju). Prema Ustavu, regionalno i međunarodno zastupanje Kosova obezbeđuju kosovske vlasti. Kosovske vlasti, međutim, nisu prihvaćene kao pravni sledbenici UNMIK-a od strane pojedinih zemalja strana u pomenutim sporazumima.

UNMIK je posredovao, kada je bilo potrebno i moguće, da omogući Kosovu učešće na regionalnim forumima. Pristup Kosova prema toj ulozi UNMIK-a nije bilo dosledno. To je dovelo do *ad hoc* aranžmana u mnogim prilikama. Vlada bi trebalo da izradi sveobuhvatnu strategiju za spoljno zastupanje i za pristup međunarodnim telima i organizacijama.

Kosovski delegati nisu mogli da učestvuju u svim događajima koje su organizovale zemlje koje ne priznaju Kosovo, zbog teškoća u vezi kosovskih pasoša. Takve pojave postaju sve češće i predstavljaju prepreku delotvornoj regionalnoj saradnji. Evropska unija je naglasila da regionalna saradnja mora da bude inkluzivna da bi bila uspešna i izrazila žaljenje jer je neslaganja u vezi sa načinom učešća Kosova u regionalnim forumima dovelo do odsustva Kosova sa ključnih regionalnih događaja. Stoga je bitno da se obezbedi učešće Kosova na multilateralnim forumima i da sve zainteresovane strane pokažu konstruktivno i fleksibilno ponašanje u tom pogledu.

Predstavnici Kosova nisu mogli da učestvuju na godišnjem sastanku Saveta za regionalnu saradnju, ni na samitu za Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECF), koji je održan juna 2009. godine u Kišinjevu, jer im moldavske vlasti nisu izdale vize.

Kosovo je u decembru 2008. godine imenovalo predstavnika za Upravni odbor Regionalne škole za javnu upravu (RŠJA). Međutim, kontinuirano učešće Kosova je pod znakom pitanja jer Kosovo još uvek nije potpisalo Sporazum o RŠJA. Kosovo nije sistematski učestvovalo u Zajedničkom odboru CEFTA i sastancima pododbora. Nije postignut dogovor o tome kako bi Kosovo trebalo da bude zastupljeno na ovim sastancima.

Kosovo je usvojilo nove carinske pečate. Specijalni predstavnik Generalnog sekretara UN ih je predstavio Evropskoj komisiji i CEFTA. Srbija ne priznaje valjanost ovih pečata i dovodi u pitanje njihovu saglasnost sa Rezolucijom SB UN 1244/99, uprkos garancijama koje je dobila od SPGS-a kojima se potvrđuje saglasnost.

Bilo je incidenata kada je visokim srpskim zvaničnicima bio zabranjen ulazak na Kosovo. Kosovske vlasti insistiraju da o posetama moraju da budu obavestene kroz odgovarajuće diplomatske kanale. Konstruktivna saradnja na pitanjima u vezi sa Srbijom je jedan od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva.

Kosovo je u februaru i martu 2009. godine usvojilo zakone koji nisu saglasni sa njegovim obavezama prema Sporazumu o zajedničkoj evropskoj vazdušnoj oblasti (ECAA). Sprovođenje prve prelazne faze Sporazuma o ECAA ostaje pod znakom pitanja sve dok se ti zakoni ne povuku.

Kosovo učestvuje u Posmatranju saobraćaja u jugoistočnoj Evropi (SEETO). Kosovo je u decembru 2008. godine učestvovalo na četvrtom godišnjem sastanku ministara o razvoju ključne regionalne saobraćajne mreže u jugoistočnoj Evropi održanom u Crnoj Gori, gde su započeti pregovori o uspostavljanju saobraćajne zajednice na zapadnom Balkanu.

Kosovo nastavlja da učestvuje kao posmatrač u radu Investicionog ugovora za jugoistočnu Evropu (SEE) koji je osmišljen da poboljša investicionu klimu i da podstakne razvoj privatnog sektora u regionu.

Postignut je izvestan napredak u demarkaciji granice sa *Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom*; ovaj proces treba da se potpuno završi. Još uvek nisu započeti razgovori o demarkaciji sa ostalim susedima.

Uopšte uzev, angažovanje Kosova u regionalnoj saradnji i regionalnim inicijativama treba da bude konstruktivnije i pragmatičnije. Važno je da Kosovo učestvuje u regionalnim forumima radi održavanja tempa sa napretkom u ključnim oblastima u regionu.

3. EKONOMSKI KRITERIJUMI

U ispitivanju ekonomskog razvoja na Kosovu, Komisijin pristup je vođen zaključcima Evropskog saveta od juna 1993. godine donetim u Kopenhagenu, koji naglašavaju da članstvo u Uniji zahteva funkcionalnu tržišnu ekonomiju i njenu sposobnost da se bori protiv pritiska konkurencije i tržišnih snaga unutar Unije.

3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Osnove ekonomske politike

Vlada Kosova je usvojila svoj četvrti Srednjoročni okvir troškova (SOT), za period 2010. – 2012. godine. Ipak, ovaj dokument se ne koristi kao sredstvo za planiranje srednjoročne politike. Teško će se održati način dokumentovan u SOT-u za fiskalne i spoljne bilanse Kosova, a Bela knjiga o socijalnoj politici nije obuhvaćena, uprkos obećanjima koja su dale vlasti na međunarodnoj donatorskoj konferenciji 2008. godine. Sve u svemu, Vladi se i dalje šalju zakonski nacrti koji nemaju veze sa SOT-om ni bilo kojim drugim okvirom srednjoročne politike. Slaba vladavina prava i dalje je velika prepreka za društveno-ekonomski razvoj.

U Prištini je u martu 2009. godine je održan prvi sastanak sa Evropskom komisijom u okviru mehanizma za fiskalni nadzor. Kosovo je 29. juna 2009. godine postalo član Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke. *Sveukupno*, održan je politički konsenzus o osnovama tržišno zasnovanih ekonomskih politika. Ipak, još uvek nedostaju pravni okvir i praksa za moderno upravljanje javnim finansijama. Javna uprava nema dovoljno kapaciteta.

Makroekonomska stabilnost

Realni rast BDP-a u 2008. godini je iznosio 5,4%, u odnosu na 5,0% koliko je iznosio u 2007. godini. Za razliku od 2007. godine, kada je dinamičnost privatnog sektora bila glavni izvor ekonomskog rasta, ekonomske aktivnosti u 2008. godini i početkom 2009. godine bile su uveliko vođene povećanjem javnih kapitalnih rashoda. Godišnji rast u javnoj potrošnji je stao na 11,3%, javna potrošnja je porasla za 3%, dok su javna ulaganja povećana za 194%, ulaganja privatnog sektora su opala za 10,2%. Pad investicija javnog sektora je delimično nastao zbog smanjenja direktnih stranih ulaganja i stagnacije u procesu privatizacije. Izvoz je počeo da opada krajem 2008. godine, kao posledica globalne ekonomske krize. Ipak, ograničena integracija Kosova u globalnu ekonomiju i stabilan finansijski sektor koji koristi konzervativne strategije su dosad odložile veći uticaj krize. Pored toga, postojeće slabosti u statističkom sistemu ne dozvoljavaju sveobuhvatnu procenu ekonomske situacije na Kosovu.⁶ Prema proračunima MMF-a, BDP po glavi stanovnika⁷ u 2008. godini je dostigao 1.726 evra, što je oko 6,9% proseka u EU-27 zemalja, u poređenju sa 6,5% iz 2007. godine. *Uopšte uzev*, širenje krize je dosad imalo ograničen uticaj na kosovsku ekonomiju. Ipak, nedostatak podataka ne dopušta veću procenu za prethodnu ili tekuću godinu.

Izvoz robe u 2008. godini se povećao za 20,2%, i dostigao je 5,3% kao deo BDP-a. Kao i prethodnih godina, dominirao je izvoz metala i metalnih proizvoda, što je iznosilo više od 60% ukupnog izvoza u 2008. godini i povećanje od 67% u odnosu na 2007. godinu. Druga najvažnija kategorija, mineralni proizvodi, imala je pad od oko 32% u 2008. godini u odnosu

⁶ Zavod za statistiku Kosova (ZSK) je objavio nominalne brojke za BDP za period 2004-2007, istovremeno naglašavajući da su broj i kvalitet postojećih statističkih ispitivanja nedovoljni za uspešnu realizaciju nacionalnih računa prema standardima ESA 95.

⁷ Merenje upotrebom pariteta kupovne moći (PPP) nije dostupno za Kosovo.

na 2007. godinu, jer je međunarodna potražnja opala zbog ekonomske krize. U prvoj polovini 2009. godine izvoz je znatno opao za 39,9%, sa smanjenjem kategorije izvoza metala za skoro 60%. Uvoz robe je povećan za 22,1% u 2008. godini, i dostigao je 50,2% BDP-a, sa 44,2% BDP-a u 2007. godini. Mineralni proizvodi (uglavnom nafta), gotova hrana, neprerađeni metal i mašinerija i dalje su najveće uvozne kategorije. Ukupan uvoz je opao za 1,6%, ali je više od jedne trećine artikala zabeležilo pozitivne stope rasta.

Tradicionalno niska srazmera pokrivanja izvezeno uvezenom robom opala je na 6% u novembru 2008. godine (sa 17% u julu 2007. godine) jer je sa početkom međunarodne krize izvoz opao. Otada izvoz dalje opada. Shodno tome, trgovinski deficit se je porastao na 46% BDP-a u prvoj polovini 2009. godine, sa 43% u 2008. godini i 39% u 2007. godini.

Trenutni deficit – uključujući službene dotacije – povećan je sa 10,2% BDP-a u 2007. godini na 16,3% u 2008. godini. Novčane pošiljke iz inostranstva i strana pomoć iznosili su 12,1% BDP-a (12,5% u 2007. godini), tj. 7,7 BDP-a. Direktna strana ulaganja (DSU) su iznosila 13,1% u 2008. godini, u poređenju sa 16,7% u 2007. godini. Skoro polovina direktnih stranih ulaganja u 2007. godini je bila povezana sa procesom privatizacije i davanjem licence drugom operateru mobilne telefonije, dok je proces privatizacije u 2008. godini stagnirao. Kao i u prethodnoj godini, neto bilans na kapitalnom i finansijskom računu je niži od tekućeg deficita, ostavljajući veliki deo finansiranja neobjašnjenim. *Uopšte uzev*, u prvoj polovini 2009. godine nije došlo do usklađivanja velikog trgovinskog deficita jer su veliki javni radovi doveli do značajnog uvoza mašinerije i opreme za transport, dok je izvoz uveliko opao.

Slaba dostupnost i pouzdanost podataka o tržištu rada i dalje ometa analize razvoja tržišta rada. Zabeležena stopa nezaposlenosti u prvoj polovini 2009. godine i dalje je veoma visoka, procenjuje se na oko 40% - bez promena u odnosu na 2008. godinu. Više od 90% nezaposlenih osoba je u kategoriji nezaposlenih u dužem vremenskom periodu. Ispitivanje radne snage potvrđuje da je stopa nezaposlenosti veoma visoka i da iznosi oko 40%. Ima nejasnoća u pogledu tačnosti ovih podataka. Oni se zasnivaju na činjenici da nije poznato koliki broj onih koji su prijavljeni kao nezaposleni jeste ekonomski neaktivno i aktivno traži posao. Oko 30.000 mladih osoba se evidentira na tržištu rada svake godine, a veliki broj njih napušta Kosovo tražeći posao u inostranstvu. Radna snaga je najveći (neevidentirani) kosovski izvozni artikal, a radna snaga u inostranstvu i dalje znači pouzdan tok prihoda u formi pošiljki kojima se finansira najveći deo potrošnje na Kosovu. Ipak, ne postoje zvanični podaci o migraciji radne snage. *Uopšte uzev*, nivo ekonomskih aktivnosti ne omogućava obuhvatanje mlade i sve brojnije radne snage. Emigriranje i rad u inostranstvu za mnoge su jedina održiva opcija za izdržavanje porodica na Kosovu.

Prosečna inflacija potrošačkih cena je porasla na 9,4% u 2008. godini sa 4,3% u 2007. godini. Mesečna stopa inflacije na godišnjem nivou je postala negativna u 2009. godini, sa -3,0% u avgustu. Veće cene hrane i energenata su veoma uticale na Kosovo između sredine 2007. godine i sredine 2008. godine, delimično zbog velikog udela prehrambenih artikala u CPI-u, ali i zbog niskog nivoa konkurentnosti u ekonomiji. Glavni uzročnici za tu negativnu stopu inflacije su usklađivanje cena hrane i niži troškovi prevoza. Sa druge strane, nastavljen je rast cena artikala za domaćinstvo, uključujući energiju i pojedine usluge koje uglavnom pružaju javna preduzeća. Cene domaćih usluga i dalje rastu, delom zbog slabog pritiska konkurencije u privredi.

Centralna banka Kosova (CBK) povećala je svoj delokrug nadgledanja finansijskog sektora i odigrala je pozitivnu ulogu u upravljanju rizicima u vezi sa međunarodnom finansijskom krizom. Banka je još uvela često praćenje komercijalnih banaka. Iako je CBK glavna

institucija za regulisanje i nadgledanje finansijskog tržišta na Kosovu, pošto Kosovo koristi evro kao zvaničnu valutu, CBK ima ograničene političke instrumente na raspolaganju, kao što su zahtevi za rezervom i likvidnošću. U nedostatku autonomne monetarne politike i imajući u vidu ekonomiju zasnovanu na evru teško je predvideti realne kamatne stope i realna (efektivna) kretanja kursa. Neizvesnost u vezi sa svojinskim pravima i slaba vladavina prava i dalje su glavni razlozi što komercijalne banke zahtevaju premije za visok rizik. *Sveukupno*, stabilnost finansijskog sektora je imala koristi od poboljšanog nadzora.

Nakon što je budžetsko izvršenje u 2007. godini dovelo do znatnog povećanja gotovinskih rezervi Vlade, fiskalna 2008. godina je završena sa uglavnom izbalansiranim budžetom i gotovinskim rezervama Vlade u iznosu od 470 miliona evra na zatvaranju. Ukupni prihodi su smanjeni sa 25,9% BDP-a u 2007. godinu na 25,3% BDP-a u 2008. godini. Prihodi koje je naplatila carinska služba iznosili su 64,1% ukupnih Vladinih prihoda, dok su u 2007. godini iznosili 58,9%. Ukupni rashodi su povećani za 44% u 2008. godini, dostižući 25,3% BDP-a, nakon 18,9% BDP-a u 2007. godini. Plate i zarade su porasle za 9,3%, subvencije i transferi za 32,6% a kapitalni izdaci su skoro utrostručeni (194,4%) u poređenju sa 2007. godinom. Stoga su javna ulaganja dostigla 7,7% BDP-a, u odnosu na 2,8% iz 2007. godine. Rashodi su pokazali veoma nestabilan profil. Kriza nije uticala na javne prihode u prvoj polovini 2009. godine i oni su porasli za 2,9% u poređenju sa istim periodom 2008. godine. Sveukupno, budžet za 2008. godinu je obeležen povećanom potrošnjom na kapitalna ulaganja, kao i na subvencije i transfere. Naplata prihoda u prvoj polovini 2009. godine je dobro napredovala imajući u vidu izazovno ekonomsko okruženje.

Što se tiče fiskalnog planiranja, Ministarstvo ekonomije i finansija (MEF) i dalje dobija nekompletne informacije od resornih ministarstava o važnim strateškim dešavanjima sa fiskalnim implikacijama. Važan primer je ograničeno uključivanje Ministarstva u transformaciju energetskog sektora u državnom vlasništvu, uprkos njegovim visokim i rastućim potrebama za transfere i subvencije iz budžeta. Na budžet za 2009. godinu su uticali zakazani izbori⁸ i doveli su do velikih povećanja javnih zarada, što je, kao posledica, dovelo do kontinuiranog kršenja fiskalnog propisa datog u prethodnom SOT-u.⁹ Vlada je nastavila da inicira zakone bez prethodnog povezivanja sa SOT -om ili bilo kojim drugim dokumentom za srednjoročno planiranje politike koji bi mogao da obezbedi neku doslednost politika kroz vreme. Ni budžet a ni SOT nisu razvijeni u efikasan instrument politike. Umesto toga, oni i dalje odgovaraju na *ad hoc* pritisak za potrošnjom.

Uopšte uzev, imajući u vidu nedostatak autonomne monetarne politike, teret makroekonomskog usklađenja je pripao fiskalnoj politici; međutim, slab kvalitet budžetskog planiranja i izvršenja pokazuje da ona tek treba da u potpunosti preuzme svoju odgovornost za makroekonomsku stabilnost.

Uzajamni uticaj tržišnih snaga

Savet za konkurentnost je počeo da sprovodi antimonopolsku politiku. Kosovska agencija za privatizaciju (KAP) je juna 2008. godine preuzela odgovornosti Kosovske povereničke agencije. KAP je preuzeo proces privatizacije društvenih preduzeća u drugoj polovini 2008. godine, iako u skromnom ritmu i jednako skromnom obimu, samim tim bez jasnog uticaja na

⁸ U vreme kada je pripreman budžet za 2009. godinu, radna pretpostavka zasnovana na Ahtisarijevom paketu bila je da se opšti izbori održe u 2009. godini.

⁹ Propis je ograničio rast primarne tekuće potrošnje na 0,5% u pravom smislu.

ekonomske aktivnosti. Proces privatizacije je počeo da se blago ubrzava od aprila 2009. godine. I dalje kasni sprovođenje Vladine privatizacione agende za javna preduzeća. *Uopšte uzev*, kašnjenja u procesu privatizacije su doprinela krutoj poslovnoj strukturi.

Ulazak na tržište i izlazak sa tržišta

67.950 kompanija je bilo aktivno pred kraj 2008. godine, a 83% njih je poslovalo u uslužnom sektoru. Načinjena su poboljšanja u objektima koji pružaju na jednom mestu sve usluge u vezi registracije poslovnih subjekata, ali su još uvek visoki fiksni troškovi za vršenje delatnosti, kao što su radna i građevinska dozvola. *Uopšte uzev*, slaba uprava i vladavina prava, nepouzdanost snabdevanje električnom energijom, ograničen pristup finansijama, korupcija i slabo definisana svojinska prava, čije je rešavanje pomenuto kao jedan od ključnih prioriteta Evropskog partnerstva, predstavljaju prepreku za ulazak na tržište i izlazak iz njega.

Pravni sistem

Potreba da se ojača pravni okvir jedan je od ključnih prioriteta u Evropskom partnerstvu iz 2008. godine. Pravni sistem Kosova je složeni splet raznih zakonskih akata koje je donela jugoslovenska vlast pre 1999. godine a zatim UNMIK i kosovska Vlada što vodi neizvesnosti. Opšte je pravilo da zakoni doneti posle 1999. godine podržavaju slobodnu tržišnu ekonomiju. Pravni sistem i dalje je slabu pristupačan i nedovoljno efikasan, dok neke oblasti ne pokrivaju nadležni sudovi. Zbog toga su široko rasprostranjen neformalni metodi realizacije ugovora. Veliki neformalni sektor je podstaknut slabim poreskim i politikama rashoda, kao i u primeni zakona, uključujući borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. Neformalan sektor ostaje važan izazov, jer on smanjuje poresku bazu i efikasnost ekonomskih politika. *Uopšte uzev*, slaba vladavina prava i neizvesnost u vezi sa svojinskim pravima ostaju glavne smetnje za održiv ekonomski razvoj. Otežana i skupa pravna primena ugovora sprečila je pristup finansijama i nastavila je da ozbiljno sputava poslovno okruženje.

Razvoj finansijskog sektora

Finansijski sektor na Kosovu je u ekspanziji, iako je tempo blago opao u poredenju sa prethodnom godinom. Osam komercijalnih banaka, deset osiguravajućih kompanija i dva penziona fonda rade na Kosovu. U odgovor na svetsku finansijsku krizu, Centralna banka Kosova je osnovala Odbor za odgovor na krizu i potpisala memorandum o razumevanju sa Ministarstvom ekonomije i finansija za očuvanje finansijske stabilnosti. Novoustanovljene procedure tek treba da budu ispitane. Zahtevi da banke podnose izveštaje su pooštreni i od banaka je traženo da postepeno smanje neto izloženost matičnim bankama do nivoa koji je u svom propisu utvrdila CBK (20% kapitala prvog reda). Povećana je razmena informacija sa centralnim bankama drugih zemalja i drugim nadzornim upravama i odborima najvažnijih učesnika u bankarskom sektoru. Kvalitet portfolija kredita bankarskog sektora na Kosovu je solidan, sa ukupnim udelom nevraćenih kredita u 2008. godini od samo 3,3% sa 4,4% iz 2007. godine. *Uopšte uzev*, promišljeni pokazatelji profitabilnosti i likvidnosti su ostali povoljni u 2008. godini i dosad nisu bile potrebne intervencije u vezi sa krizom. Ipak, takođe postoje pokazatelji o slabom pristupu finansijama i viđenju visokog rizika za poslovanje.

Bankarski sektor nastavlja da dominira u finansijskom sektoru i ostaje visoko koncentrisan, sa tri najveće banke, u stranom vlasništvu, koje drže skoro 90% ukupne aktive. Profiti su porasli za 8,7% u 2008. godini, oštar pad nakon rasta od 68% u 2007. godini. Stepenn finansijskog posredovanja se još više povećao, iako je to opet nizak nivo. Udeo aktive bankarskog sektora u BDP-u je porastao sa 41,4% u 2007. godini na 48,6% u 2008. godini. Obim kredita se povećao sa 25,8% BDP-a u 2007. godini na 31,8% u 2008. godini. U maju 2009. godine,

godišnji rast kredita je iznosio 20,4%, dok je rast depozita ostao na 21,4% i proporcija kredita u odnosu na depozite je iznosila 84,5%. Iako ne postoji zakonski obavezujuće ograničenje, postoji neformalni dogovor prema kojem proporcija kredita u odnosu na depozite ne sme da prelazi 80%. Od februara 2008. godine proporcija je kontantno bila iznad tog nivoa, jer je rast kredita postao strogo vezan za stopu rasta depozita. Kamatna stopa između uloga i kredita je veoma visoka i pokazuje tek spori trend opadanja. Do kraja maja 2009. godine, obim proseka za 12 meseci za sve vrste kredita se zadržao na 10,1 procentualnih poena, mali pad sa 11,3 procentualnih poena 2007.godine. On je niži za stambene kredite (9,2) od kredita za (nefinansijske) korporacije (11,2). Raspodela kredita u sektoru je vrlo neujednačena. Do kraja 2009. godine, za poljoprivredni sektor je iznosila samo 4% neotplaćenih poslovnih kredita, za sekundarni sektor (proizvodnja, energetika i građevinarstvo) bila je skoro 21%, dok je 75% svih poslovnih kredita za finansiranje aktivnosti u uslužnom sektoru. Iako nije došlo do promene u portfoliju kredita u strukturama sektora, bilo je poboljšanja u strukturi dospeća. Do kraja 2009. godine, 62% poslovnih kredita je imalo rok dospeća od 2 godine ili više, porast sa 57% na kraju 2009. godine. *Uopšte uzev*, broj zajmova je povećan ali visoke realne kamatne stope ostaju jedna od najvećih prepreka za poslovne aktivnosti na Kosovu. Neefikasno sprovođenje poverilačkih prava i ugovora i dalje održava visoke cene i rizike za finansijske institucije, što se odrazilo u rasprostranjenim visokim kamatama i umanjuje vrednost zaloge.

3.2. Kapacitet za uspešno savladavanje pritiska konkurencije i tržišnih sila u Uniji

Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Zakonodavstvo usvojeno nakon 1999. godine podržava slobodnu tržišnu ekonomiju. Međutim postignut je mali napredak u jačanju ukupnog okvira za funkcionisanje tržišne ekonomije. Regulatorni okvir je nekompletan u mnogim oblastima relevantnim za ekonomiju, sprovođenje i primena postojećih propisa ostaje slabo, i postoji nedostatak dobrog upravljanja. Pored toga, nedostaju ili su protivrečne odredbe za sprovođenje ključnih delova zakonodavstva. Kompanije u privatnom sektoru su suočene sa tenderskim i procedurama za javne nabavke kojima nedostaje transparentnost, stabilan set administrativnih propisa i finansijskih kontrola, kao i procena ekonomskog uticaja. Stabilitet snabdevanja električnom energijom je poboljšana, ali po cenu najviših ikad subvencija iz budžeta. *Generalno*, nekompletan zakonski okvir, korupcija, slaba vladavina prava, visok nivo neformalnih aktivnosti i visoko subvencionisano snabdevanje električnom energijom nastavljaju da ometaju efikasnost tržišnih mehanizama.

Ljudski i fizički kapital

Postignut je izvestan napredak u obrazovnom sektoru, naročito u vezi sa akreditacijama i kvalifikacijama i u konsolidaciji univerziteta. Uprkos tome, obrazovni sistem se i dalje suočava sa nedostatkom resursa i nepouzdanim ili nedostajućim kvalifikacijama i šemama sertifikacije. Poslednjih godina nije postignuto znatnije povećanje stope upisa u školu. Stopa je naročito niska u srednjem i višem obrazovanju, a procenat napuštanja škole visok. *Uopšte uzev*, postignut je mali napredak ka boljem razvoju ekonomskog potencijala mlađeg stanovništva Kosova.

Nisu dostupne sveobuhvatne informacije o razvoju investiranja. Kosovo je započelo velike javne radove na popravci svoje putne mreže, što je imalo značajan udeo u budžetskim sredstvima. Ipak, slabe procedure za javne nabavke i slaba finansijska kontrola dovode do sumnje u kvalitet i kapacitet da se odgovori na stvarne potrebe u tekućim radovima, kao i u kvalitet stvarnih radova. Probijanje mobilne telefonije nastavlja da raste i procenjuje se na oko

50% do sredine 2009. godine. *Uopšte uzev*, tehnološka osnova i stanje fizičke infrastrukture ostaju slabi, a fond kvalifikovanog ljudskog kapitala mali. Kao posledica toga, kosovske kompanije su veoma retko konkurentne, čak i u sektorima gde postoji konkurentni potencijal.

Sektorska i struktura preduzeća

Uspostavljene su regulatorne uprave za sve veće mreže i delatnosti, ali su ostale slabe. Samostalnost regulatora podriva politizacija kod imenovanja u njihove odbore. U nekoliko slučajeva, potencijalni pozitivni efekti tržišne liberalizacije nisu ostvareni zbog slabog korporativnog upravljanja i nedostatka zaštite potrošača. Kosovo još uvek nema koristi od regionalne trgovine energijom sa svojim susedima na odgovarajućem nivou zbog nezavršene integracije u regionalnim sporazumima za trgovinu energijom. Snabdevanje električnom energijom je još uvek sa prekidima zbog zastarelog sistema i opterećenosti usled neodrživo povećane potražnje. Iako je naplata računa za struju blago porasla, nije naplaćeno skoro 50% proizvedene struje. Potražnja za električnom energijom i dalje raste brže od ekonomskog rasta. Nova termoelektrana će biti operativna najranije za pet godina. Dalje razdvajanje i privatizacija preduzeća za proizvodnju i distribuciju planira se za narednu godinu. Struktura preduzeća se nije promenila i dominiraju mikro preduzeća. Usvojene su mere da se počne sa smanjenjem velike neformalne ekonomije, kao što je pregled poreskog sistema, i mere na borbi protiv utaje poreza. *Uopšte uzev*, došlo je do neznatnih promena u strukturi preduzeća, kojom i dalje dominiraju mikro preduzeća, a velika neformalna ekonomija ostaje izazov.

Uticaj države na konkurentnost

Prema budžetskim brojkama, subvencije i transferi su povećani za 32,6% u 2008. godini i za još 25,4% u prvoj polovini 2009. godine. Veliki deo se odnosi na KEK, javno preduzeće za proizvodnju električne energije koje posluje u gubicima. Širom rasprostranjena krađa struje i tolerisanje neplaćanja računa za struju podrivaju održivost preduzeća i čine neophodnim dodatan uvoz električne energije što se plaća iz vladinog budžeta. *Uopšte uzev*, tekuće direktne i indirektno državne subvencije, zajedno sa slabim nivoom i kvalitetom javnih usluga, nastavljaju da koče konkurentnost privatnog sektora.

Ekonomska integracija u EU

Otvorenost ekonomije, merena vrednošću uvoza plus izvoza roba i usluga kao procena BDP-a, porasla je do 71,1% u 2008. godini, sa 64,5% u 2007. godini. Države članice EU i CEFTA nastavljaju i dalje su dva glavna trgovinska partnera Kosova, gde svaki ima udeo od 40%, a CEFTA još i uprkos blokadi izvoza od strane Srbije i tome što Bosna i Hercegovina odbija povlašćen položaj. Udeo izvoza vezanog za EU je povećan sa 42% u 2007. godini na 47,8% u 2008. godini. Ukupan udeo uvoza iz EU je ostao na oko 36%. *Uopšte uzev*, povećala se ekonomska integracija u EU.

4. EVROPSKI STANDARDI

Ovo poglavlje ispituje kapacitete Kosova da postepeno usaglasí svoje zakonodavstvo i politike sa prvom tekovinom EU u vezi sa unutrašnjim tržištem, sektorskim politikama i pravosuđem, slobodom i bezbednošću, u skladu sa procesom stabilizacije i pridruživanja i prioritetima iz Evropskog partnerstva. Istovremeno se analiziraju i administrativni kapaciteti Kosova. U svakom sektoru, Komisija ocenjuje napredak postignut tokom perioda izveštavanja i rezimira opšti stepen pripremljenosti Kosova.

4.1. Unutrašnje tržište

4.1.1. Slobodno kretanje robe

Izvestan napredak je postignut na polju **standardizacije**. Savet za profesionalnu standardizaciju je operativan. Osnovano je devet tehničkih komisija (u kojima preduzeća aktivno učestvuju) u oblasti građevinarstva, naftnih derivata i gasa, sistema upravljanja kvalitetom, saobraćaja i poštanskih usluga, elektro-tehnike, metrologije, zdravstvene nege, energetike i prerade drveta.

Kosovo je do sada usvojilo oko 1.200 standarda zasnovanih na EN- i ISO/IEC, od kojih je jedna četvrtina usklađena sa evropskim standardima u oblasti građevinskih proizvoda. Kosovska agencija za standardizaciju pri Ministarstvu trgovine i industrije je odgovorna za standardizaciju. Agencija nije članica evropskih ili međunarodnih organizacija za standardizaciju.

Napredak je i dalje veoma ograničen u oblasti **procene usaglašenosti**. Funkcionalni sistem za procenu usaglašenosti još nije uspostavljen.

Izvestan napredak je načinjen u oblasti **akreditacije**. Zakon o akreditaciji je usvojen decembra 2008. godine i usvojene su odredbe o njegovom sprovođenju. Četiri tela za procenu usaglašenosti (jedno inspekcijско telo i tri laboratorije za testiranje) su do sada akreditovana na Kosovu. Osnovana je Direkcija za akreditaciju pri Ministarstvu trgovine i industrije. Osnovana je tehnička komisija za testiranje i baždarenje laboratorija. Memorandum o razumevanju sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom je potpisan u maju.

Zabeležen je ograničen napredak u oblasti **metrologije**. Metrološke aktivnosti vrše Odeljenje za metrologiju i njegov Institut za pravnu metrologiju i inspekciju koji se sastoji od dve kancelarije. Kancelarija u Prištini se bavi mehaničkim i elektronskim merenjima. Kancelarija u Prizrenu pokriva mehanička merenja i kontrolu predmeta od plemenitih metala. Savet za metrologiju upravlja celokupnim razvojem metrologije. Međutim, kosovska centralna laboratorija za metrologiju još nije osnovana. Strategija za razvoj metrološke infrastrukture za period od 2009. do 2013. godine još nije usvojena.

Nije bilo napretka u oblasti **tržišnog nadzora**. Pripreme u ovoj oblasti su u veoma ranoj fazi i kosovski sistem tržišnog nadzora je daleko od evropskih praksi. Tržišna inspekcija ima 12 radnika. Nedostatak pravne infrastrukture, strateškog pristupa i kapaciteta, sprečavaju dalji razvoj u ovom sektoru.

Kosovo je usvojilo zakonske propise u oblasti niskonaponske opreme, mašinstva, izgradnje žičara, bezbednosti igraćaka, građevinskih proizvoda i tekstilne robe.

Izvestan napredak je ustanovljen u oblasti **zaštite potrošača**. Zakon o zaštiti potrošača je izmenjen u aprilu. Imenovano je sedam članova Saveta za zaštitu potrošača (uključujući pet predstavnika NVO, prvenstveno iz dve NVO koje se aktivno bave zaštitom potrošača). Međutim, administrativni kapaciteti su i dalje neadekvatni. Kancelarija za zaštitu potrošača u sastavu Ministarstva trgovine i industrije zapošljava samo jednog radnika. Ne postoji strategija o zaštiti potrošača.

Uopšte uzev, približavanje evropskim standardima i zakonodavstvu u oblasti slobodnog protoka robe je ograničeno. Administrativni kapaciteti za njihovo sprovođenje su neadekvatni. Prilični napori su i dalje potrebni s ovim u vezi.

4.1.2. *Kretanje ljudi, usluga i pravo na osnivanje*

Može se ustanoviti ograničen napredak u oblasti slobodnog **kretanja ljudi**. Usklađivanje sa evropskim standardima je i dalje u početnoj fazi. Slobodno kretanje ljudi širom Kosova nije u potpunosti osigurano. U vezi sa *koordinacijom socijalne zaštite*, započeto je sa radom ali opredeljivanje sredstava za tu svrhu mora biti značajno povećano. Ne može se ustanoviti napredak u vezi sa slobodom pružanja **usluga**, a usvajanje evropskih standarda je u početnoj fazi. Pravni okvir u vezi sa slobodom pružanja usluga i **pravom na osnivanje** je i dalje neujednačen. Usklađenost sa evropskim standardima je ograničena. *Uopšte uzev*, ne postoji usklađenost sa propisima o preduzećima.

4.1.3. *Slobodno kretanje kapitala*

U oblasti slobodnog **kretanja kapitala** ostvaren je ograničeni napredak. Postoji propis o devizama koji je sadržan u pravilniku centralne banke i definiše limite za količine deviza koje banke mogu da poseduju kao procenat svog kapitala prvog reda. Kosovo ima veoma liberalan režim u vezi sa kretanjem kapitala: strane banke uživaju pun nacionalni tretman i upravljaju sa oko 90% aktive u bankarskom sektoru. Ista pravila važe za domaće i strane kompanije koje ulažu na Kosovu. Ne postoje restrikcije za strance u vidu sticanja vlasništva nad nepokretnom imovinom. Kosovo upotrebljava „Bazel I“ načela o kapitalnim zahtevima za banke i postepeno se kreće ka sprovođenju sveobuhvatnijih „Bazel II“ uputstava.

Potrebno je ulaganje napora za usklađivanje finansijskih uredbi sa najboljim međunarodnim standardima, kao i za njihovo sprovođenje i primenu. U vezi sa kontrolom i nadzorom banaka, Kosovo trenutno koristi CAMEL model i postepeno prelazi na nadzor zasnovan na proceni rizika. Nadzorne vlasti treba da potpišu memorandume o saradnji sa nadzornim vlastima stranih banaka. Kao odgovor na finansijsku krizu, Centralna banka je povećala svoj delokrug nadzora finansijskog sektora i imala je pozitivnu ulogu u upravljanju rizicima u vezi sa krizom. Nadzorni kapaciteti se moraju ojačati da bi se primenili propisi u finansijskom sektoru.

Krajem 2008. i početkom 2009. godine, Centralna banka je usvojila više mera za razvoj **platnog sistema**. Uspostavljena je šema trajnog naloga. Ona obuhvata operativne sporazume i postupak sa Kosovskom energetsom korporacijom i regionalnom kompanijom za vodosnabdevanje u Prištini. Infrastruktura za elektronski obračun između banaka je dograđena, što omogućuje korišćenje veb aplikacija, objedinjavanje određenih polja za unos podataka i dalju automatizaciju procesa izveštavanja.

Uopšte uzev, režim kretanja kapitala je veoma liberalan, ali, neophodno je ulaganje suštinskih napora u vezi sa slobodnim kretanjem kapitala kako bi se uspostavio pravni okvir koji je kompatibilan sa standardima EU.

4.1.4. *Carine i porezi*

Ostvaren je određeni napredak u oblasti **carina**. Zakon o carini i akcizama je usvojen u novembru i deo koji se odnosi na carinu je u većem delu u saglasnosti sa evropskim standardima. Kosovska carina je osnovana pri Ministarstvu ekonomije i finansija u decembru 2008. godine. Jedinice za borbu protiv krijumčarenja su počele da patroliraju na svim putevima, sa izuzetkom severnog Kosova, što je dovelo do smanjenja krijumčarenja. Međutim, vozovi koji dolaze iz Srbije na Kosovo nisu podložni carini ili bilo kojoj drugoj kontroli. Preko 65% poreskih prihoda Kosova se prikuplja na granici. EULEX je započeo registraciju robe koja ulazi na prelazima 1 i 31 na severnom Kosovu, a stvarno carinjenje se radi na terminalu u

Mitrovici. Razmena carinskih podataka između Kosovske carine i Srbije, uz podršku EULEX-a, rezultirala je brojnim krivičnim istražnim radnjama na obe strane. Prihod koji je prikupila carina u razdoblju od januara do septembra 2009. godine iznosio je oko 380 miliona evra, tj. 4,5% više nego u istom razdoblju 2008. godine.

Kosovska carina je završila procenu svojih operativnih kapaciteta u avgustu, upoređujući ih sa standardima EU. Ljudski resursi i opšta uprava, infrastruktura, oprema i kontrola nakon carinjenja ocenjeni su kao efektivni. Potrebno je usredsrediti detaljniju pažnju na izvoz poljoprivrednih proizvoda, na primenu prava na intelektualnu svojinu, kao i na bezbednost lanca snabdevanja. IT sistem se mora zameniti fleksibilnijim i integrisanijim sistemom. Postojeći sistem ne podržava u potpunosti korišćenje integrisanih carinskih tarifa Kosova, naročito registraciju robe u tranzitu i integrisanje tarifnih podataka za druge zemlje. U februaru 2009. godine formirana je jedinica za prava intelektualne svojine radi sprovođenja propisa koji uspostavlja carinske procedure za akciju protiv krivotvorene robe, piratizovane robe i robe koja krši određena prava intelektualne svojine. Procena urađena u avgustu je dovela do zaključka da je potrebno poboljšanje kapaciteta ove jedinice. Oformljen je sektor za internu inspekciju za borbu protiv korupcije u oblasti carine u saradnji sa Kosovskom agencijom za borbu protiv korupcije. Kosovska carina je deo radne grupe koja uključuje kosovsku policiju, javno tužilaštvo, poresku administraciju i Ministarstvo trgovine i industrije. Kosovska carina učestvuje u regionalnom projektu razmene carinskih podataka pre stizanja robe sa susednim zemljama, što pospešuje trgovinu i primenu carinskih propisa.

Ljudstvo i administrativni kapaciteti kosovske carine za primenu carinskih propisa se moraju dodatno pojačati. Konkretno oblasti na koje treba da se obrati pažnja su borba protiv krijumčarenja i krivotvorenja, poboljšanje carinskog IT sistema i njegovog kapaciteta za korišćenje integrisanih tarifa Kosova. Kontrola i nadzor se moraju proširiti na severno Kosovo.

Uopšte uzev, zakonske odredbe koje se odnose na carinu su kompatibilne sa evropskim standardima. Međutim, administrativni kapaciteti se moraju suštinski učvrstiti, i mora se intenzivirati borba protiv korupcije.

Određen napredak zabeležen je u oblasti **oporezivanja**. U januaru je stupila na snagu poreska reforma i sada se primenjuju nove poreske stope. Poreske stope za lične dohotke su smanjene sa 0%, 5%, 10% i 20% na 0%, 4%, 8% i 10%. Porez na dobit pravnih lica je smanjen sa 20% na 10%. PDV je povećan sa 15% na 16%, a akciza na duvan je povećana sa 17 na 21 evro za kilogram. Zakon o poreskoj administraciji i procedurama je usvojen u februaru. Ovaj zakon uvodi nekoliko novih elemenata u poreski sistem, kao što je mogućnost za Poresku upravu Kosova da izdaje poreske brojeve i uspostavi fiskalne kase. Zakon takođe dodeljuje Poreskoj upravi Kosova dodatna ovlašćenja za zaplenu robe ako se utvrdi da preduzeća koja plaćaju porez na dobit nisu uknjižila transakciju i izvršila odgovarajuće plaćanje. Pridati su fiskalni identifikacioni brojevi, i svako preduzeće osnovano nakon avgusta moraće da ima poreski broj.

Nije bilo zakonodavnog napretka u oblasti PDV-a. Prag za registraciju PDV-a je i dalje visok (obrt od 50.000€) što čini da mnoge kompanije ne podležu PDV-u. U avgustu je poreska uprava opštom procenom sopstvenih operativnih kapaciteta, upoređujući ih sa uputstvima EU za oporezivanje, zaključila da joj je potrebna nova organizaciona struktura kako bi se izbegao rizik dupliranja, i da se njeni kapaciteti koji se odnose na poreske prevare i utaje moraju osnažiti. Ostala otkrića se odnose na potrebu izrade strategije za borbu protiv korupcije i

poboljšanje informativnih usluga za poreske obveznike. Vladin standardni integrisani sistem poreske uprave se nadograđuje dok novi IT sistem ne postane operativan,

Prihodi su bili manji u prvih sedam meseci 2009. godine u poređenju sa istim razdobljem u 2008. godini. Ovo smanjenje se dogodilo uglavnom zbog smanjenja poreza na dobit i zbog toga što za razliku od 2008. godine nije nametnut dodatni porez na profit PTK-a. Poreska uprava Kosova je potpisala Memorandum o razumevanju sa kosovskom carinom, policijom i Ministarstvom za rad i socijalnu zaštitu radi poboljšanja naplate poreza. Međutim, IT infrastruktura i dalje nije efektivna i nema kapacitet za sprovođenje naplate poreza i smanjenje neformalne ekonomije.

Uopšte uzev, postignut je određen zakonodavni napredak u oblasti oporezivanja. Međutim, zakone moraju da prate detaljna administrativna uputstva i dalji napori za njegovo efektivno sprovođenje. Kosovo mora da pojača napore za naplatu poreza i da smanji neformalnu ekonomiju.

4.1.5. Konkurencija

Postignut je određen napredak u oblasti **konkurencije**. Nezavisna kosovska komisija za zaštitu konkurencije osnovana je u novembru 2008. godine i Skupština Kosova je imenovala pet članova Komisije. Komisija je nezavisno telo koje je odgovorno direktno Skupštini Kosova. Komisija je operativna od marta i uradila je reviziju postojećih uredbi za zaštitu konkurencije, zaključivši da je potreban novi zakon radi daljeg usaglašavanja prakse u zaštiti konkurencije sa evropskim standardima. Međutim, rad Komisije je sputan nedostatkom resursa, naročito u smislu privlačenja kvalifikovanog osoblja.

U vezi sa **antimonopolskom** politikom, Komisija je potpisala Memorandum o razumevanju sa Privrednom komorom, Ministarstvom trgovine i industrije, Ministarstvom finansija i Carinskom službom. Komisija je istražila nekoliko potencijalnih kršenja pravila konkurencije. Intervenisala je u obaranju sporazuma sklopljenog između pekara u vezi sa cenom hleba. Komisija je postala punopravni član Međunarodne mreže za zaštitu konkurencije. Nije zabeležen napredak u vezi sa državnom pomoći i ne postoji zakon o **državnoj pomoći**.

Uprkos izvesnom napretku u sprovođenju antimonopolske politike, opšte sprovođenje politike za zaštitu konkurencije na Kosovu je u početnoj fazi. Administrativni kapaciteti treba da se osnaže. Postoji potreba za upoznavanjem javnosti sa ovim pitanjem da bi se privatni sektor upoznao sa pravilima konkurencije. Treba da se počne sa usaglašavanjem u oblasti državne pomoći.

4.1.6. Javne nabavke

Situacija sa javnim nabavkama se pogoršala ako se upoređi sa prethodnom godinom, uprkos određenim poboljšanjima u zakonskom okviru. Podzakonski propisi za sprovođenje Zakona o **javnim nabavkama** su urađeni u januaru. Međutim, Zakon o javnim nabavkama nije u saglasnosti sa evropskim standardima za javne nabavke. Brojne odredbe direktiva Evropske komisije se i dalje ne sprovode, čak ni fleksibilniji režim u oblasti komunalija. Sprovođenje zakona u praksi daje razlog za ozbiljnu zabrinutost.

Glavni fokus Regulatorne komisije za javnu nabavku je kontrola, nadzor i pravno tumačenje. Međutim, kontrola je rađena uglavnom kod već potpisanih ugovora i ne obuhvata fazu izvršenja ugovora. Do sada, jedva da su neka uputstva dostavljena ugovornim vlastima. Komisija treba da ojača svoju ulogu u davanju smernica i saveta. U tom cilju, Komisija je u septembru osnovala službu za tehničku podršku.

Od maja 2009. godine, telo za reviziju javnih nabavki je ispitalo 290 žalbi. Međutim, ne postoji sistematsko objavljivanje njegovih odluka kojima veoma često manjka pravna argumentacija. Agencija za javne nabavke je izvršni i glavni ugovorni organ, ali je njena uloga centralnog tela za nabavku oslabljena prekidom korišćenja centralne nabavke, uključujući okvirne sporazume. Administrativni kapaciteti su oslabljeni čestom promenom osoblja na centralnom i lokalnom nivou. Službenici za nabavku na Kosovu su i dalje meta uplitanja i zastrašivanja. To ima negativan uticaj na kvalitet javne nabavke.

Obuka i akreditacija službenika za javnu nabavku ima nedostatke i sa njom se odugovlačilo u 2009. godini. Zakon predviđa da svaki službenik za javnu nabavku prođe kroz obaveznu desetodnevnu obuku svake godine. Postojeći sistem akreditacije predviđa samo jednu obuku što nije u skladu sa važećim zakonom.

Vrednost ugovora dodeljenih postupcima javne nabavke se uvećala i predstavlja skoro 22% kosovskog BDP-a. Međutim, visoki procenat poništenih tendera po osnovu nesaglasnosti sa administrativnim uslovima i po osnovu izbora metoda javne nabavke, razlog je za zabrinutost. Otvorene procedure su činile 77% ukupne vrednosti potpisanih ugovora, pregovaračke procedure čine 20%, dok su ostale procedure neznatno korišćene. Tenderi sa postupkom korišćenja jednog izvora su narasli sa 50 na 164 miliona evra.

Vlada je usvojila sveobuhvatni anti-korupcijski paket zakona. Međutim, sproveden je manji broj istraga u predmetima navodne korupcije, i rezultati tih istraga u stvari ukazuju na potrebu za boljim instrumentima i metodama istrage. Treba dati veću važnost kontroli sprovođenja ugovora za nabavku. Administrativni kapaciteti i koordinacioni mehanizmi glavnih aktera u sistemu javne nabavke treba dalje da se jačaju, naročito zbog smanjenja obima korupcije.

Uopšte uzev, uprkos određenim rezultatima u smislu usvajanja zakonskih propisa i osnivanja tela za preispitivanje javnih nabavki, i dalje postoje brojne zabrinjavajuće aktivnosti u vezi sa sprovođenjem javne nabavke na Kosovu.

4.1.7. Zakon o intelektualnoj svojini

Ograničeni napredak je postignut u oblasti **prava intelektualne svojine**.

Može se izvestiti o određenom napretku u vezi sa **pravima industrijske svojine**. Centralna jedinica za prava intelektualne svojine je formirana u februaru kao sastavni deo kosovske carine. Ova jedinica je zadužena za obezbeđivanje koordinacije između carinskih vlasti, tržišne inspekcije, policije i javnog tužilaštva radi sprovođenja uredbe iz 2008. godine koja određuje carinske postupke za delovanje protiv krivotvorene robe, piratizovane robe i robe koja narušava prava intelektualne svojine. Kancelarija za industrijsku svojinu je nezavisna institucija odgovorna za sprovođenje Zakona o patentima, žigovima i industrijskim dizajnima. Kancelarija je od septembra 2008. godine primila 18.000 prijava, uglavnom za registraciju žigova.

Nije postignut napredak u vezi sa **autorskim i srodnim pravima**. Kancelarija za intelektualnu svojinu nije osnovana. Zakonski okvir za sprovođenje Zakona o autorskim i srodnim pravima još nije usvojen. Kapacitet kancelarije za koordinaciju, to jest Kancelarije za evropske integracije Ministarstva za kulturu, omladinu i sport, je veoma ograničen.

Sprovođenje prava intelektualne svojine je i dalje veoma slabo. Visok nivo falsifikata i piraterije je i dalje prisutan. Administrativni kapaciteti za sprovođenje prava intelektualne i industrijske svojine su i dalje nedovoljni, i potrebne su odredbe za sprovođenje ovih prava. Odgovornosti različitih tela koja se bave sprovođenjem ovih prava, kao i raspodela

odgovornosti između njih, nisu jasno definisani. Nije postignut napredak u vezi sa autorskim i srodnim pravima. Strategija za prava intelektualne svojine za period od 2008. do 2013. godine još nije usvojena. Postojeći nacrt obuhvata uglavnom elemente industrijske svojine, sa veoma malim osvrtom na autorska prava.

Uopšte uzev, postoje ključni elementi za prava industrijske svojine i određeni napredak je postignut u vezi sa administrativnim kapacitetima. Međutim, još uvek je potrebno ulaganje značajnih napora u tom pogledu. Pripreme Kosova u polju prava intelektualne svojine su i dalje u početnoj fazi. Zakonske odredbe o autorskim i srodnim pravima još nisu stupile na snagu i kapaciteti za njihovo sprovođenje su i dalje ograničeni. Još uvek ne postoji opšta strategija u ovoj oblasti.

4.1.8. *Zapošljavanje i socijalna politika*

Na Kosovu ne postoji *zakon o radu*, kao ni specijalizovani sud za radne sporove. Zakonski propisi u oblasti *zdravstvene zaštite i zaštite na radu* su neodgovarajući. Kapaciteti Inspekcije rada za sprovođenje Zakona o zaštiti na radu, zdravstvenoj zaštiti i radnom okruženju su ograničeni. Inspekcija ne vodi bazu podataka o zdravstvenim pregledima zaposlenih ili o broju zaposlenih u privatnom sektoru. Ne postoje statistički podaci o broju kazni koje je izrekla Inspekcija i kazne se često ne naplaćuju. Nedostatak tehničke opreme ugrožava rad Inspekcije.

Postignut je minimalan napredak u oblasti *socijalnog dijaloga*. Na Kosovu je registrovano 35 sindikata i pet sindikalnih udruženja. Trojni savetodavni savet je preimenovan u Socijalno-ekonomski savet koji je održao sednicu u julu. Uloga socijalnih partnera u donošenju odluka je i dalje ograničena. Kolektivni sporazum o minimalnoj zaradi, potpisan 2004. godine se ne sprovodi. Sindikalni zakon je usvojen u avgustu dok zakon o štrajku ne postoji. Radnici u zdravstvu i pravosuđu, kao i zaposleni Kosovske energetske kompanije su štrajkovali tokom izveštajnog perioda. Takođe je došlo i do generalnog štrajka u organizaciji Saveza nezavisnih sindikata.

U oblasti *socijalne inkluzije*, Kosovo je u aprilu usvojilo akcioni plan za poboljšanje položaja osoba sa invaliditetom. Usluge kućne nege se pružaju osobama sa mentalnim i psihijatrijskim poremećajima od strane Ministarstva rada i socijalne zaštite. Osnovano je devet centara za mentalno zdravlje i sedam smeštajnih jedinica pod nadzorom Ministarstva zdravlja. Kosovo je u septembru započelo promotivnu kampanju za *inkluziju* osoba sa invaliditetom. Međutim, rehabilitacijom osoba sa fizičkim invaliditetom se i dalje bave samo NVO. Postoji manjak rehabilitacionih ustanova. Nepristupačnost zgrada i javnih usluga za osobe sa invaliditetom je pitanje koje izaziva zabrinutost.

U oblasti *anti-diskriminacije*, usvajanje strategije i akcionog plana za ljudska prava za period od 2009. do 2011. je ojačan zakonski okvir (*vidi takođe član 2.2 — Ljudska prava i zaštita manjina*). Međutim, Vlada nije preuzela dogovorene mere za promociju poštovanja LGTB zajednice.

U vezi sa *socijalnom zaštitom*, šema socijalne pomoći je trenutno pod revizijom Ministarstva rada i socijalne zaštite i Ministarstva ekonomije i finansija. Oko 325.000 ljudi (skoro 15% od procenjenog broja stanovnika Kosova) prima socijalnu pomoć ili penziju čiji se uticaj na smanjenje siromaštva slabo prati. Nedostatak pouzdanih statističkih podataka o zapošljavanju sprečava preduzimanje efektivnih mera za borbu protiv prevara. Zakonodavstvo u oblasti socijalnih usluga i institucionalna briga zahtevaju usvajanje podzakonskih akata u cilju

decentralizacije socijalnih usluga na opštine. Kosovo nema zakon o zdravstvenom osiguranju ni zakon o fondu za zdravstveno osiguranje.

Program za održivo **zapošljavanje** usvojili su jula domaći i međunarodni partneri. Program predviđa direktnu budžetsku podršku u sledeće tri godine za dogovoreni skup političkih pokazatelja, uključujući makro-ekonomsko okruženje, investicionu klimu, tržište rada, obuku i socijalnu zaštitu. Osnovana je međuministarska komisija za zapošljavanje kojom predsedava predsednik Vlade kako bi se osigurala koordinacija između relevantnih agencija. Zakon o stručnom usavršavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom je usvojen u decembru 2008. godine.

Međutim, vlasti još nisu usvojile strategiju zapošljavanja. Procenjuje se da registrovana nezaposlena lica čine 43% radno sposobnog stanovništva. Preko 338.000 osoba je registrovano kao nezaposleno krajem juna 2009. godine. Preko 90% nezaposlenih lica se nalazi na tržištu rada duže od 12 meseci.

Osobe sa invaliditetom su i dalje među grupama sa najnepovoljnijim položajem, zajedno sa Romima, Aškalijama i Egipćanima. Stopa zaposlenosti žena je i dalje veoma mala (55%), dok je stopa nezaposlenosti mladih uglavnom visoka. Sprovođenje akcionog plana za zapošljavanje mladih ometa nedostatak koordinacije između ministarstava. Administrativni kapaciteti Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu su i dalje slabi.

U oblasti **javnog zdravlja**, dopunjen je Zakon o zdravstvu što je omogućilo decentralizaciju određenih medicinskih usluga. Međutim, Ministarstvo zdravlja još nije završilo strategiju zdravstvenog sektora za period od 2009 – 2014. godine. Potrebno je jačanje zaštite mentalnog zdravlja sa posebnim osvrtom na decu i mlade ljude. Stopa smrtnosti porodilja i prevremeno rođene dece je i dalje visoka u poređenju sa ostalim zemljama u regionu, ali je u blagom padu. Stopa smrtnosti novorođenčadi se smatra najvišom u Evropi. Hronična neuhranjenost zabrinjava. Do danas je akreditovano 563 privatnih medicinskih ustanova. Zdravstvena infrastruktura, uključujući medicinsku opremu, snabdevanje lekovima i bolničke kapacitete, i dalje je veoma slaba. Bolnice i ustanove za pružanje primarne zdravstvene zaštite su i dalje zastarele. Sve u svemu, zdravstveni sektor je i dalje slab i zahteva hitnu i povećanu pažnju vlasti.

Uopšte uzev, može postojati ograničeni napredak u oblasti zapošljavanja i javnog zdravlja. Odsustvo odgovarajućeg zakonskog okvira i loši administrativni kapaciteti su ozbiljne prepreke razvoju efektivne politike zapošljavanja. Treba ojačati administrativne i institucionalne kapacitete se trebaju osnažiti u sektoru javnog zdravlja.

4.1.9. Obrazovanje i istraživanje

Obrazovanje je jedna od prioriternih oblasti u srednjoročnom okviru troškova. Osnovni udžbenici za osnovnu školu se dele besplatno. Izgrađeno je 45 novih škola u izveštajnom periodu. Škole će raditi najviše u dve smene od septembra. Osnovan je Savet za akreditaciju nastavnika. Fond za zarade nastavnika je uvećan u 2009. godini za 4.5 miliona evra. Kosovo je učvrstilo svoje učešće u „*Tempus i Erasmus Mundus*“ programima Evropske unije. Nakon osnivanja „*Tempus*“ kancelarije na univerzitetu sa nastavom na srpskom jeziku u severnoj Mitrovici, taj univerzitet je stekao mogućnost da aplicira za sredstva iz „*Tempus*“ programa. Kosovski savet za nastavni plan i program je operativan.

Kosovska agencija za akreditaciju i njen odbor su funkcionalni. Postupak akreditacije za državne i privatne obrazovne institucije je završen u maju uz podršku evropskih stručnjaka.

Ovaj postupak je potvrdio institucionalnu akreditaciju Prištinskog univerziteta i nekih privatnih fakulteta. Prištinski univerzitet je izabrao novog rektora u julu. Univerzitet u Mitrovici je izabrao svog rektora za drugi mandat u maju. Savet za visoko obrazovanje je osnovan. Urađena je revizija Zakona o visokom obrazovanju uz podršku Evropske komisije i Saveta Evrope. Osnovan je nacionalni organ za kvalifikacije za nadgledanje nacionalnih kvalifikacija uporedo sa Agencijom za akreditaciju i drugim relevantnim partnerima. Ovaj organ će imati naročitu odgovornost za stručne kvalifikacije.

Reforma stručnog obrazovanja i obuke (SOO) je započeta, uključujući reviziju nastavnog plana i programa i osnivanje centara za razvoj karijere. Može se ustanoviti određen napredak u međuministarskoj saradnji između Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije, Ministarstva trgovine i industrije i Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu. Primećen je bolji pristup SOO školovanju koji je zasnovan na potrebama za radnom snagom, a saradnja između SOO škola i privatnog sektora je osnažena.

Međutim, potrebna je izmena zakonskih propisa koji se odnose na akreditaciju. Moraju se usaglasiti odgovarajuće uloge Agencije za akreditaciju i Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije da bi se osigurala nezavisnost akreditacije visokoškolskih ustanova. Javno su izražene kritike protiv Ministarstva zbog navodnog nedostatka javnosti u procesu akreditacije visokoškolskih ustanova. Nedostatak akreditacije SOO ustanova podriiva poverenje u potvrđivanje SOO ustanova.

Kosovski obrazovni sistem je i dalje pod uticajem oskudnih resursa, nedostatka odgovarajućih kapaciteta (uključujući osnovne sanitarne usluge i pristup pijaćoj vodi), lošeg kvaliteta nastave i slabog upisa (manji od prosečnog upisa u regionu). Sprovođenje Zakona o obrazovanju je sputano na lokalnom nivou nedostatkom odgovarajućih finansijskih i administrativnih kapaciteta u opštinskim direktoratima za obrazovanje. Stopa ponavljanja školske godine, koja je viša nego u ostalim zemljama regiona, i apsentizam nastavnika i dalje je problem. Učešće neobaveznog predškolskog, kao i visokog obrazovanja i usavršavanja, je među najnižim u Evropi. Još uvek nedostaje kvalitet mehanizama za nadgledanje nastave.

Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije još uvek nije pripremlilo nastavni plan i program za pripadnike romske, aškalijске, egipatske i goranske zajednice. Ministarstvo je dodelilo minimalna sredstva za kapitalne investicije u korist srpske zajednice.

Istraživanje je trenutno prioritetna oblast. Ministarstvo je u aprilu imenovalo koordinatorka za Sedmi okvirni program. Savet za nauku je pripremio akcioni plan za 2009. godinu, ali je njegova implementacija sputana ograničenim resursima. Istraživački i razvojni kapaciteti u sastavu Univerziteta u Prištini su osnaženi.

Uopšte uzev, može se utvrditi napredak u obrazovanju i istraživanju. Međutim, institucionalne i zakonske reforme se moraju ubrzati, bolje koordinisati i prevesti u praksu. Centralni i lokalni nastavni kapaciteti, kao i upravljanje obrazovanjem se moraju suštinski poboljšati. Potrebno je ulaganje značajnih napora radi povećanja učešća u obrazovanju. Sistem za nadgledanje kvaliteta obrazovanja se mora osnovati. Dodatni resursi za istraživanja su i dalje potrebni.

4.1.10. Pitanja vezana za Svetsku trgovinsku organizaciju (STO)

Kosovo nije član STO i nije preduzelo nikakve zvanične korake za pridruživanje STO.

4.2. Sektorske politike

4.2.1. Industrija i mala i srednja preduzeća

Učinjen je ograničeni napredak u oblasti **industrije i malih i srednjih preduzeća**. Skupština Kosova je u aprilu usvojila Zakon o privrednim zonama, koji ima za cilj da stimuliše razvoj privatnog sektora uz poseban naglasak na mala i srednja preduzeća. Zakon određuje uslove za osnivanje, rad i nadzor privrednih zona.

Još uvek nisu u potpunosti operativni poslovno okruženje, jedinstveni registracioni šalter i internetske usluge za registraciju i licenciranje koje nudi Agencija za poslovne registre. 25 kompanija, uključujući i četiri međunarodne su ugovorile zakup prostorija u poslovnom parku Drenica. Radovi na infrastrukturi ovog poslovnog parka su skoro završeni.

U skladu sa Evropskom poveljom za mala preduzeća, Kosovo je započelo sa sprovođenjem strategije učenja preduzetništva. Elementi koji se već sprovode obuhvataju obuku nastavnika i reformu nastavnog plana i programa. Mora se više uraditi na stvaranju strukturne saradnje i angažovanja lokalnih privrednih subjekata u školama.

Na Kosovu ne postoji strateški okvir za razvoj **malih i srednjih** preduzeća koji bi upravljao aktivnostima Agencije za podršku malim i srednjim preduzećima pri Ministarstvu trgovine i industrije. Administrativni kapaciteti agencije su i dalje ograničeni. „Online“ aplikacije su i dalje neoperativne. Konsultativni savet za mala i srednja preduzeća, koji predstavlja vladine i nevladine institucije, počeo je ponovo sa radom nakon obustavljanja rada 2008. godine.

Kosovska agencija za poslovne registre zvanično otvorena 2002. godine je nastavila sa registracijom privrednih subjekata. Poslovni registar obuhvata 93,000 preduzeća, međutim, samo 10% ovih preduzeća je aktivno. Novčana naknada za otvaranje i gašenje preduzeća je najniža u regionu (5-20€). Podaci o registrovanim preduzećima postaju automatski dostupni na internetu. Ne postoji zakon o elektronskom potpisu što sprečava elektronsku registraciju preduzeća.

Uopšte uzev, institucionalni i zakonski okvir za mala i srednja preduzeća i industrijska politika se moraju dalje razvijati. Kosovo se sada oslanja na „ad hoc“ mere i pilot projekte.

4.2.2. Poljoprivreda i ribarstvo

Zakon o **poljoprivredi i seoskom razvoju** je usvojen u julu. Zakon pruža okvir za delovanje u oblasti poljoprivrednog i seoskog razvoja na Kosovu i daje pravnu osnovu za ažuriranje poljoprivrednog i seoskog razvojnog plana za period od 2009. do 2013. godine i pratećeg akcionog plana. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i seoskog razvoja je povećalo napore na sprovođenju reformi u oblastima kao što su konsolidacija i rehabilitacija poljoprivrednog zemljišta, bolje upravljanje prirodnim resursima u ruralnim područjima, povećanje konkurentnosti i diverzifikacije poljoprivredne proizvodnje, kao i poboljšanje kvaliteta hrane. Ovi naponi su podržani povećanjem vladine potrošnje za 40% u poljoprivrednom sektoru u 2009. godini u poređenju sa 2008. godinom. Sistem subvencioniranja je planiran, uglavnom kao podrška merama strukturne reforme, a ne kao nuđenje direktnog plaćanja za proizvodnju.

Zakon o organskoj poljoprivredi se mora dopuniti u skladu sa izmenama u uredbama EU o organskoj poljoprivredi. Ne postoji telo za akreditaciju ili inspeksijska služba za organsku poljoprivredu. Zakonski propisi za sprovođenje Zakona o vinogradarstvu i dalje nisu usvojeni. Ovo je prouzrokovalo odlaganje reformi u bitnim oblastima kao što su kontrola kvaliteta i propisi za etiketiranje.

Potrebno je da se izvrši revizija Zakona o šumarstvu kako bi se osnažile zaštitne mere protiv uništavanja i nezakonite seče šuma, kao i nepoštovanje dozvola za seču. Odgovornost za upravljanje šumama će se preneti na opštinski nivo, kao što je i predviđeno kosovskim planovima za decentralizaciju. Glavni izazov u očuvanju šuma, koje pokrivaju 42% površine Kosova, je ograničeni kapacitet vlasti da sprovode zakon. Potrebna je bolja koordinacija između relevantnih institucija.

Poljopriveda na Kosovu se i dalje suočava sa problemima nepotpunih zemljišno-posedovnih odnosa, slabom kontrolom korišćenja obradivog zemljišta za izgradnju, procene vrednosti poljoprivrednog zemljišta (radi prodaje i zakupa) koja nije otvorena i javna, poteškoćama poljoprivrednika za dobijanje kredita, i zastarelog i neodgovarajućeg sistema registracije zemljišta.

Skupština Kosova je u martu usvojila Zakon o hrani kojim je osnovana Kosovska agencija za veterinu i hranu. Agencija radi pri Kabinetu premijera i zadužena je za koordinaciju aktivnosti u oblasti **ispravnosti hrane**. Zakon je utvrdio jasno razdvajanje odgovornosti različitih službi u poljoprivrednom sektoru, i prenosi ovlašćenja sa opštinski na centralni nivo.

U oblasti **veterine i fitosanitarne zaštite**, novi Zakon o hrani pruža osnovu za usvajanje pratećih zakonskih propisa. Može se utvrditi veoma ograničen napredak s tim u vezi. Planovi za ispitivanje i poboljšanje poljoprivrednih prehrambenih proizvoda su i dalje u pripreмноj fazi. Izdata je dozvola za rad za tri klanice u izveštajnom periodu. Na Kosovu ne postoje kapaciteti za preradu životinjskih nusproizvoda. Iako postoje neophodni zakonski propisi, kosovski sistem za identifikaciju, registraciju i kontrolu kretanja životinja nije operativan.

U aprilu je usvojeno administrativno uputstvo za određivanje **ribolovačkih** oblasti na Kosovu. To uputstvo omogućuje sportski i rekreativni ribolov i ekonomsko ribarstvo. Većina evropskih standarda u vezi sa ribarstvom se ne može primeniti na Kosovu jer ne postoji morski ribolov.

Uopšte uzev, urađeni su poljoprivredni, veterinarski i fitosanitarni zakonski okviri. Nedostatak administrativnih kapaciteta i dalje zabrinjava jer vodi ka odlaganju reforme poljoprivrednog sektora. Učinjen je ograničen napredak u usklađivanju sa evropskim standardima.

4.2.3. *Životna sredina*

Postignut je određeni napredak u oblasti **horizontalnog zakonodavstva**. Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu i Zakon o strateškoj proceni uticaja su usvojeni u martu, ali se moraju revidirati da bi bili saglasni sa evropskim standardima. Sproveden je ograničeni broj projekata predviđenih akcionim planom za zaštitu životne sredine.

Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja je nabavilo opremu za mobilne stanice za kontrolu **kvaliteta vazduha**. Međutim, još uvek ne postoji strategija za kvalitet vazduha, kao ni jasna podela odgovornosti za upravljanje mrežom kontrole kvaliteta vazduha. Nije bilo napretka u oblasti **upravljanja otpadom**. U skladu sa Sporazumom o energetske zajednici, Kosovo mora da primeni Direktivu o velikim ložištima, ali nije ništa urađeno za transponovanje tih odredbi. Stopa naplate vodovodnih i komunalnih preduzeća je i dalje mala.

Postignut je ograničen napredak u oblasti **kvaliteta voda**. Zakon o javnim preduzećima definiše odgovornosti za funkcionisanje i održavanje javnih preduzeća i resursima u oblasti vodoprivrede. Međutim, ne postoje pogoni za preradu vode. Samo 70% stanovništva je priključeno na vodovodnu mrežu, dok samo jedna trećina stanovnika ima kanalizacioni priključak. Nije bilo napretka u osnivanju nadležnih organa za nadzor rečnih slivova kako

predviđa Zakon o vodama. Struktura ovih organa još nije definisana i nisu im obezbeđeni finansijski i ljudski resursi. Njihove nadležnosti vrši ministarska koordinaciona jedinica za rečne slivove. Pitanje vlasništva nad resursima je i dalje nejasno. Nadležnosti za upravljanje branama nisu precizno dodeljene. Bezbednost velikih infrastrukturnih sistema, kao što su brane, nasipi i vodozahvati, zahteva odgovarajuće upravljanje i nadzor.

Nije bilo napretka u usvajanju evropskih standarda u oblasti **zaštite prirode**. Transpozicija direktiva za zaštitu ptica i staništa divlje flore i faune kasni zbog odugovlačenja u usvajanju zakona o zaštiti prirode.

Uočen je određeni napredak u oblasti **kontrole industrijskog zagađenja**, usvajanjem Zakona o integrisanoj prevenciji i kontroli zagađenja u martu. Nije bilo napretka u vezi **hemikalija i genetski modifikovanih organizama**. U oblasti **zaštite od buke**, doneta su određena administrativna uputstva za sprovođenje Zakona o zaštiti od buke. Uloženi su određeni naponi u povećavanju javne svesti o pitanjima zaštite životne sredine. Ovi naponi se moraju ojačati. Saradnja između NVO-a za zaštitu životne sredine i Ministarstva mora ojačati.

Kosovo je uložilo napore za poboljšanje koordinacije između tela, naročito u vezi sa Kosovskom agencijom za zaštitu životne sredine. Međutim, saradnja između ove agencije i hidro-meteorološkog instituta se mora poboljšati. **Administrativne** strukture odgovorne za zaštitu životne sredine i dalje imaju problem nedostatka resursa: budžet nadležnog ministarstva je najmanji od svih ministarstava na Kosovu. Manjak osoblja može da bude problem ovim telima u izvršavanju svojih nadležnosti. I dok su neke od njihovih nadležnosti prenete na opštinski nivo, opštine često imaju manjak službenika i inspektora za zaštitu životne sredine.

Uopšte uzev, Kosovo je u početnoj fazi usaglašavanja sa evropskim standardima za zaštitu životne sredine. Postignut je određeni napredak u polju zaštite životne sredine, uglavnom vezano za usvajanje zakonskih propisa. Potrebno je ulaganje daljih napora kako bi se uspostavila efektivna administrativna i institucionalna infrastruktura u ovoj oblasti. Kapacitet Ministarstva za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje, kao i srodnih ustanova, je i dalje ograničen.

4.2.4. *Saobraćajna politika*

Postignut je određen napredak u oblasti **transevropske saobraćajne mreže**. Kosovo je nastavilo sa aktivnim učešćem u sprovođenju memoranduma o razumevanju za razvoj Osnovne regionalne saobraćajne mreže i Saobraćajne opservatorije za Jugoistočnu Evropu (SEETO) iz 2004. godine, uglavnom usvajanjem višegodišnjeg plana za period od 2009. do 2013. godine. Zakon o eksproprijaciji nekretnina, usvojen aprila, daje pravnu osnovu Ministarstvu saobraćaja, pošte i telekomunikacija za vršenje eksproprijacionih aktivnosti zajedno sa novofinansiranim projektima saobraćajne infrastrukture.

U oblasti **drumskog saobraćaja**, postignut je određeni napredak u izgradnji kapaciteta Jedinice za planiranje saobraćaja koja je u sastavu Ministarstva. Međutim, Ministarstvo se previše uključilo u dnevne aspekte upravljanja drumskim saobraćajem umesto da se usredsredi na pripremu strategija i politika. Mora se izvršiti reorganizacija Odeljenja drumske infrastrukture kako bi se osigurala jasna podela između održavanja i nadzora puteva i razvoja drumske mreže. Kapaciteti Odeljenja za drumsku infrastrukturu u sastavu Ministarstva su ograničeni. Samo pet opština ima odeljenja za puteve.

Savet za bezbednost na putevima (kojim predsedava ministar saobraćaja i telekomunikacija) je osnovan oktobra 2008. godine i njegov Sekretarijat je postao operativan u januaru. Administrativno uputstvo o tehničkom pregledu vozila je doneto u decembru kao sastavni deo propisa za sprovođenje Zakona o bezbednosti na putevima. Višegodišnji akcioni plan za bezbednost na putevima još nije donet. Kapaciteti saobraćajne inspekcije se moraju osnažiti.

Postignut je veoma mali napredak u oblasti **železničkog saobraćaja**. Zakon o kosovskim železnicama pruža pravnu osnovu za osnivanje železničkog regulativnog organa nezavisno od Ministarstva. Agencija, kao neophodna institucija za pristup treće strane železničkoj infrastrukturi, još nije osnovana. Zakon o kosovskim železnicama predviđa razdvajanje upravljanje infrastrukturu od železničkih operacija. To još uvek nije postignuto. Naknada ponuđena železnici za pružanje usluga javnog prevoza je isplaćena, ali ne pokriva celokupne troškove. Železnički saobraćaj nije prioritet Vlade. Ovom sektoru su dati ograničeni resursi. Stanje kosovske železničke infrastrukture, voznog parka i nivo železničkih usluga su i dalje veoma slabi. Nasuprot tome, kosovska višenamenska saobraćajna strategija identifikuje potrebna ulaganja u iznosu od preko 500 miliona evra u kosovsku železničku infrastrukturu, i dodatnih 230 miliona evra za vozni park u sledećih 20 godina.

Nema se šta prijaviti u vezi sa **morskim saobraćajem i unutrašnjim plovnim putevima**. **Višenamenska** strategija i akcioni plan još nisu usvojeni. Postignut je nedovoljan napredak u oblasti **vazduhoplovnog saobraćaja**. Uprava za civilnu avijaciju je u januaru 2009. godine preuzela nadležnosti od prethodnog tela za vazduhoplovni saobraćaj. Članovi upravnog odbora su imenovani tek jula, ali upravni odbor još nije operativan. Međunarodni aerodrom u Prištini je dobio standardnu aerodromsku akreditaciju od islandskog Direktorata za civilno vazduhoplovstvo u decembru 2008. godine. Vlada je unajmila transakcionog savetnika za pripremu dodele koncesije za prištinski aerodrom.

Veći broj zakonskih propisa koji proizilaze iz Sporazuma o zajedničkom evropskom vazdušnom prostoru (ECAA) je već transponovan. Međutim, uredba o izdavanju dozvola za čarter letove iz 2009. godine, vladina odluka o kategorizaciji aerodroma i praksa dodeljivanja slotova nisu spojivi sa evropskim standardima i obavezama Kosova u skladu sa ECAA sporazumom. Dozvole za letenje iz i u Prištinu se dodeljuju na nejavani i neotvoren način i uz neopravdana odugovlačenja. U oblasti upravljanja vazduhoplovnim saobraćajem Kosovo mora da osigura izdavanje dozvola za kontrolore leta u skladu sa pravilima i procedurama koje se odnose na Sporazum o jedinstvenom evropskom nebu.

Uopšte uzev, načinjen je određen napredak u drumskom saobraćaju. Međutim, u oblasti vazduhoplovstva ima zabrinjavajućih događaja. Saobraćajna infrastruktura na Kosovu je i dalje veoma loša i nerazvijena. Kapaciteti u ovoj oblasti se moraju ojačati, kao i zakonski okvir za partnerstvo između javnog i privatnog sektora.

4.2.5. Energetika

Što se tiče **sigurnosti energetske zaliha**, još uvek ne postoji strategija za **naftne rezerve**. U julu (kasnije nego što je prvobitno bilo predviđeno), Vlada je odlučila da ponudi investitorima izgradnju nove elektrane na Kosovu i novog kopa. Elektrana treba da bude izgrađena u skladu sa evropskim standardima za projekte nove generacije. 2 od 4 potencijalnih investitora koji su ušli u uži izbor je povuklo svoje ponude. Preostale operativne jedinice u elektrani Kosovo A se moraju rashodovati do 2017. godine kako bi se ispoštovala Direktiva o velikim ložištima. Imajući u vidu da se trenutni izvori lignita iscrpljuju, odlaganja u projektu izgradnje nove elektrane na Kosovu i renoviranja rudarskih postrojenja u postojećim kopovima mogu dovesti

do povećanja nestašice lignita u sledeće dve godine, zbog čega će Kosovo da zavisi od skupog uvoza energije.

Rezultati su pomešani u vezi **unutrašnjeg energetskeg tržišta** i sprovođenja Sporazuma o osnivanju energetske zajednice. Zakon o centralnom grejanju, usvojen novembra 2008. godine, postavlja uslove za razvijanje održivog i konkurentnog tržišta daljinskog grejanja, zasnovanog na načelima slobodnog tržišta.

Ispunjene su odredbe Sporazuma o energetskeg zajednici u Jugoistočnoj Evropi u vezi sa razdvajanjem aktivnosti iskopavanja, proizvodnje energije, distribucione mreže i snabdevanja, kao i uslovi za pripremanje buduće privatizacije. Transakcioni savetnik za privatizaciju dela energetske korporacije za distribuciju i snabdevanje je izabran u julu, ali još nije potpisao ugovor. Kosovo očekuje konkretnu privatizaciju ovog dela do sredine 2010. godine. U novembru 2008. godine, Regulatorna uprava za energetiku je usvojila postupke autorizacije za nove proizvodne kapacitete kao što je i predviđeno Sporazumom. Neophodan je dalji napredak u sprovođenju propisa Agencije. Institucionalni i zakonodavni kapaciteti Ministarstva i Regulatorne agencije su i dalje slabi. Zapošljavanje i zadržavanje kvalifikovanog osoblja i dalje predstavlja problem.

Vlada je letos usvojila energetske strategiju za period od 2009. do 2018. godine. Strategiju mora zvanično da usvoji Skupština Kosova. Glavni stubovi Strategije se odnose na finansiranje ovog sektora, izgradnju nove elektrane i energetske snabdevanje od strane Kosovske energetske korporacije. Strategija takođe obuhvata dobro upravljanje, mere socijalne zaštite i zaštite životne sredine, energetske efikasnost i obnovljive izvore energije i prirodnog gasa.

Fakturisanje i naplata su poboljšani u zadnjih 12 meseci, ali su i dalje veoma slabi. Neplaćanje struje je glavni izazov za kompaniju. Tehnički i finansijski gubici su i dalje visoki. Od energije koju korporacija može prodati, preko 20% se krade dok komercijalni gubici čine dodatnih 20%. Samo se oko 60% energije dostupne za prodaju i naplati. Korporacija je prošle godine bila u gubitku za oko 90 miliona evra. Potrebno je ulaganje intenzivnih i povećanih napora radi povećanja stope fakturisanja i naplate. Policija i pravosuđe imaju bitnu ulogu u ovom procesu. Kao posledica svojstvenog neplaćanja računa, potrošnja energije se i dalje povećava do neizdrživog nivoa (povećanje potrošnje u 2008. godini je bilo oko 8%), mnogo većeg od onog koji korporacija može da izdrži.

Regulatorna uprava je u aprilu odobrila nove tarife za prenos struje i maloprodajne cene. One su u proseku za 2,5% više nego u 2008. godini u skladu sa godišnjim povećanjem predviđenim tarifnom metodologijom Regulatorne uprave za energetiku koja postepeno uvodi cene zasnovane na koštanju usluge. Potrošači sa manjim primanjima plaćaju manju tarifu. Kosovski operater sistema prenosa električne energije (KOSTT) i dalje ima poteškoća u učešću u regionalnim komercijalnim mehanizmima kao ravnopravni partner: u mehanizmu za među-prenosnu naknadu i mehanizmima za dodelu kapaciteta. Operater Republike Srbije (a ne KOSTT) dobija naknadu za tranzit električne energije preko kosovskog sistema prenosa i nastavlja da dodeljuje među-sistemske prenosne kapacitete KOSTT-a. Gubici koji proizilaze iz ovoga idu na teret potrošača.

Kosovski plan **energetske efikasnosti**, usvojen februara 2009. godine, postavlja ambiciozne ciljeve za povećanje efikasnosti za 3% u 2011. i 9% do 2016. godine u poređenju sa nivoom potrošnje u 2008. godini za domaćinstva, preduzeća, saobraćaj, industriju i poljoprivredu. Za ispunjavanje ciljeva predviđenih planom biće potrebne dodatne zakonske i administrativne

mere, naročito u vezi sa sektorom domaćinstava koji troši 34% celokupne energije. U vezi sa **obnovljivom energijom**, Regulatorno telo je primilo sedam zahteva za izgradnju elektrana na vetar. Vlada je utvrdila 16 lokacija koje odgovaraju za nove hidro-energetske proizvodne kapacitete i koje bi mogle da proizvode do 60 megavata električne energije. Regulatorno telo je odobrilo konkurentne povlašćene tarife za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, u cilju privlačenja investicija u ovom sektoru.

Postignut je minimalan napredak u oblasti **nuklearne bezbednosti i zaštite od zračenja**. Urađene su početne procene za sprovođenje pravilnika o upravljanju i kontroli zapečaćenih radioaktivnih izvora, kao i medicinskog i industrijskog radioaktivnog otpada. Ne postoji zakonski okvir u ovoj oblasti, kao ni organ za nuklearnu bezbednost. Nije postignut napredak u sprečavanju i borbi protiv nelegalne trgovine nuklearnog i ostalog radioaktivnog materijala.

Uopšte uzev, postignut je ograničeni napredak u oblasti energetike, iako ima odlaganja u usaglašavanju zakonskih propisa. Međutim, postoje veliki problemi koji se moraju rešavati, uključujući poboljšanje finansijske sposobnosti energetske korporacije (smanjenjem komercijalnih i netehničkih gubitaka), upravljanje potražnjom, unapređivanje infrastrukture i rešavanje nadolazeće nestašice lignita.

4.2.6. *Informaciono društvo i mediji*

Postignut je određen napredak u oblasti **elektronskih komunikacija**. Regulatorna agencija za telekomunikacije je nabavila opremu za kontrolu spektra, što joj omogućuje da otkrije nezakonite aktivnosti na severnom Kosovu i u pograničnim oblastima. Stopa korišćenja mobilne telefonije je 60%, stopa uvođenja interneta je 5,4%. Treća licenca za fiksnu telefoniju je izdata u januaru 2009. godine, ali još nije postala operativna. Dva mobilna operatera su akreditovana dok je trenutno samo jedan od njih aktivan na tržištu. Došlo je do odlaganja u sprovođenju sektorskih politika usvojenih u 2007. godini.

Skupština Kosova je u septembru imenovala novi upravni odbor Regulatorne agencije za telekomunikacije, 9 meseci nakon isteka mandata prethodnog odbora. Pošto Agencija ima zakonodavna ovlašćenja, novi upravni odbor mora brzo da krene sa usvajanjem podzakonskih propisa koji su ključni za pravilno funkcionisanje tržišta i da osigura njihovo sprovođenje. Kapaciteti Ministarstva saobraćaja i telekomunikacija i Regulatorne agencije su previše ograničeni za njihov efikasni učinak u ovoj oblasti. Operativna, politička i finansijska nezavisnost Agencije se mora ojačati. Kosovo ne poseduje međunarodni pozivni kod i internet domen. Ovo dovodi do odlaganja primene određenih konkurentnih mera zaštite, kao što je prenosivost telefonskog broja.

Postignut je ograničeni napredak u oblasti **usluga informacionog društva**. Zakon o uslugama informacionog društva iz 2005. godine je transponovao mnoge odredbe iz Uputstva za elektronsku trgovinu, elektronski potpis i zaštitu podataka i elektronske privatnosti, ali je njegova primena ograničena. Zakon o internet kriminalu još nije usvojen. *Uopšte uzev*, usluge informacionog društva se moraju i dalje razvijati. Relevantne strategije i akcioni planovi još nisu u potpunosti sprovedeni.

Ostvaren je određen napredak u polju **audiovizualne politike i medija**. Zakoni koji obuhvataju medije – Zakon o nezavisnoj komisiji za medije i Zakon o javnom servisu – se treba da se izmeni. Ponovno licenciranje emitera je započeto. Krajem avgusta odobreno je 12 dugoročnih dozvola postojećim emiterima. Nezavisna komisija za medije trenutno radi na proceni novih prijava za nove frekvencije. Kablovski operateri na severu Kosova nemaju licencu Komisije.

Nezavisnost Komisije, naročito u vezi osoblja i resursa, mora da bude garantovan u kontekstu moguće izmene zakona. Imenovanje članova Saveta Komisije od strane Skupštine Kosova i Upravnog odbora RTK još nije urađeno.

U maju je stupila na snagu uredba za emitere o zaštiti dece i maloletnika od programa sa štetnim sadržajem, ali ne postoje mehanizmi za njeno sprovođenje i primenu. Nije zabeležen napredak u prelazu sa analognog na digitalno emitovanje signala. Kosovo nije član Međunarodne jedinice za telekomunikacije i ima samo jednu raspodelu frekvencije. To ne daje dovoljno prostora za digitalne frekvencije radi obezbeđivanja adekvatnog zemaljskog televizijskog signala posle 2015. godine.

Održivost finansiranja javnog servisa nije osigurana. Ugovor kojim se vrši naplata pretplate preko računa za utrošenu električnu energiju ističe u novembru. Zakon o RTK predviđa godišnje tendere za nabavku audio-vizualnih radova od nezavisnih producenata, što treba da čini 20% proizvedenog programa. Ovo nije u potpunosti urađeno. Pravna nesaglasnost između Zakona o kleveti i uvredama i Krivičnog zakona još uvek nije rešena. Prema evropskim standardima kleveta nije krivično delo. Kosovo ne primenjuje kaznene odredbe za delo klevete, ali pošto su one još uvek sastavni deo zakona i dalje postoji pravna nesigurnost.

Nakon dvogodišnje pauze, Fond za manjinske medije je ponovo proradio u januaru. 14 medija je dobilo finansijska sredstva ove godine. Postoji 110 licenciranih emitera od kojih su 41 manjinski mediji (32 srpska, 3 turska, 3 bošnjačka, 2 goranska i 1 romski). Ne postoji nezavisni manjinski kanal sa pokrivenošću na celom Kosovu. Uredba Nezavisne komisije za medije o audio-vizualnoj komunikaciji je usvojena krajem avgusta. Ovo će imati naročiti uticaj na RTK postavljanjem ograničenja na količinu reklamnog prostora.

Može se izvestiti o pozitivnom razvoju u vezi sa saradnjom između Udruženja nezavisnih emitera Kosova i manjinskih medija sa severa Kosova. Zakon o pristupu informacijama od javnog značaja se ne sprovodi u potpunosti, što ometa rad novinara. Savet za štampane medije je samoupravno telo čije finansiranje zavisi od donacija. Njegovi kapaciteti za sprovođenje zakona su slabi.

Uopšte uzev, iako je postignut određen napredak u oblasti informacionog društva i medija, mora se još raditi u ovoj oblasti. Primena Zakona o RTK i imenovanje novog Upravnog odbora RTK je i dalje pitanje koje izaziva najviše zabrinutosti, kao i potreba za osnaživanjem administrativnih kapaciteta, finansijske i političke nezavisnosti oba regulatorna tela i ljudskih kapaciteta Nezavisne komisije za medije.

4.2.7. *Finansijska kontrola*

Postignut je određen napredak u području **unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru (PIFC)**. Naponi su uglavnom bili usredsređeni na razvijanje kapaciteta unutrašnje kontrole, a manje na finansijsko upravljanje i kontrolne sisteme. Centralna jedinica za harmonizaciju je operativna od septembra. Zakon o internoj reviziji je usvojen u septembru. Priručnik za reviziju je pripremljen i nastavljeno je obučavanje revizora. Interna revizija je skocentrisana uglavnom na proveru usklađenosti ali se još ne koristi kao sredstvo upravljanja. Vlada je odobrila razvojnu strategiju za internu reviziju za period od 2010. do 2012. godine.

U vezi **spoljne revizije**, Kancelarija generalnog revizora je pripremila nekoliko internih dokumenta u prvim mesecima 2009. godine, uključujući priručnik za spoljnu reviziju, novi priručnik za vršenje revizije, kvalitativni okvir, dopunjeni pravilnik o ponašanju i standardni format izveštavanja. Ključni međunarodni standardi su prevedeni (kao što su INTOSAI

Priručnik o internoj kontroli i Etički kodeks). Prva dva godišnja izveštaja o radu generalnog revizora podneta su Skupštini 2008. i 2009. godine. Nedostaje odgovarajući sistem za praćenje izveštaja i preporuka spoljne revizije. Finansijska nezavisnost Kancelarije glavnog revizora nije dovoljna.

Uopšte uzev, ostvaren je skroman napredak u ovoj oblasti. Razvoj unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru i spoljne revizije su u početnoj fazi. Potrebno je kontinuirano ulaganje napora, naročito za poboljšanje finansijskog upravljanja i kontrole okruženja.

4.2.8. Statistika

Postignut je određen napredak u oblasti **statistike**. Statistička kancelarija Kosova je u avgustu usvojila strateški razvojni plan za period od 2009. do 2013. godine. Glavne prioritete oblasti obuhvataju statističku infrastrukturu, kvalitet obrade podataka, razvoj informativnih tehnologija i obuku osoblja. Glavna pažnja je i dalje usredsređena na socijalnu i demografsku statistiku umesto na ekonomsku statistiku. IT sistem je poboljšana i memorandumima o razumevanju su potpisani sa pružaocima podataka, što je poboljšalo koordinaciju statističkog sistema, ali još uvek ima prostora za poboljšanje u oblasti saradnje između različitih prikupljača statističkih podataka. Zakon o zvaničnoj statistici još nije usvojen.

Kosovska **statistička** infrastruktura je i dalje slaba. Slabi kapaciteti i neodgovarajuća nezavisnost statističke kancelarije su i dalje pitanja koja izazivaju zabrinutost. Nekoliko ministarstava prikuplja statističke podatke koji spadaju u nadležnost statističke kancelarije.

Postignut je ograničen napredak u oblasti **klasifikacije i registra**. Klasifikacija institucionalnih jedinica i ekonomskih transakcija je poboljšana. Međutim, saglasnost sa EU i međunarodnom klasifikacijom je ograničena i ovoj oblasti je potreban dalji razvoj. Statistička kancelarija Kosova još nije uvela NACE Rev. 1 standarde. Privredni registar je operativan, ali njegova pokrivenost kao i procedure za povezivanje i ažuriranje nisu odgovarajuće za pouzdanu ekonomsku statistiku.

U vezi sa se **sektorskom statistikom**, postignut je određeni napredak u oblasti ekonomske, poslovne i poljoprivredne statistike. Pilot istraživanja su urađena za indekse proizvođačkih cena. Dobijeni rezultati su iskorišćeni u pripremi nacionalnog računa. Međutim, nacionalni račun je i dalje nedovoljan i potrebno je dalje razvijanje.

Pilot popis stanovništva i domaćinstava je sproveden u šest kosovskih opština oktobra i novembra 2008. godine. Popis je ukazao na poboljšanje kapaciteta Statističke kancelarije Kosova za sprovođenje popisa stanovništva. Međutim, preporuke Međunarodne monitoring operacije nisu u potpunosti sprovedene. Naročito nije analiziran na odgovarajući način bojkot kosovskih Srba. Statistička kancelarija nema strategiju za rešavanje ovog pitanja. Vlada je u julu objavila nameru da organizuje opšti popis stanovništva u 2011. godini.

Uopšte uzev, može se prijaviti određen napredak na području sektorske statistike. Međutim, Statistička kancelarija Kosova još uvek nije u mogućnosti da proizvede odgovarajuće statističke podatke u oblasti ekonomije kao osnovu za efikasno kreiranje politike. Kancelarija ima nedovoljne administrativne i koordinacione kapacitete za sprovođenje većih istraživanja.

4.3. Pravosuđe, sloboda i bezbednost

4.3.1. Vize, granična kontrola, azil i migracija

Sigurnost putnih dokumenata je poboljšana uvođenjem novih kosovskih pasoša 2008. godine. Sve zemlje koje priznaju ove pasoše izdaju **vize** za njih. Važenje velike većine UNMIK

putnih dokumenata će isteći do avgusta 2010. godine. Zakon o stranim državljanima je usvojen decembra 2008. godine. Relevantni podzakonski akti još nisu usvojeni. Usvojen je široki spektar podzakonskih akata za upotpunjavanje zakonskog okvira koji se odnosi na izdavanje ličnih karata, putnih isprava i državljanstva.

Izrada putnih dokumenata je još uvek problematično pitanje, što komplikuje kontrolu migracije i borbu protiv kriminala. Sigurnost i kontrola izdavanja dokumenata izaziva zabrinutost, kao i sigurnost relevantnih arhiva i baze podataka. Srpske paralelne strukture na Kosovu predstavljaju naročit izazov u ovoj oblasti.

Ograničeni napredak je postignut u vezi sa **pitanjima granicama i administrativnih linija**. Revidirana strategija za integrisanu kontrolu granica i akcioni plan su usvojeni u aprilu 2009. godine radi koordinacije aktivnosti agencija koje se bave graničnom kontrolom. Izvršni odbor za integrisanu kontrolu granica je osnovan u maju 2009. godine, i ima koordinatora za integrisanu kontrolu granice i predstavnike ostalih relevantnih tela. Razmeštanje EULEX-a na dva prelazna punkta (prelaz 1 i 31) između Kosova i Srbije je imalo pozitivan uticaj. Kosovska policija je pokrenula proces restrukturiranja uključujući i relevantne granične službe.

Međutim, kosovske granice su porozne i nisu još uvek u potpunosti obezbeđene. Sever Kosova predstavlja poseban izazov. Nepostojanje potpunog carinskog delovanja u ovom području sprečava efikasnu borbu protiv organizovanog kriminala. Saradnja između službi nadležnih za kontrolu granice je nedovoljna. Kosovo mora da osigura da IT sistem za kontrolu granica bude u saglasnosti sa EU standardima.

Uopšte uzev, Kosovo je tek započelo da radi na svojim prioritetima vezanim za viznu politiku i graničnu kontrolu. Kosovo treba da počne sa razvijanjem usaglašene vizne politike u skladu sa evropskim standardima.

Učinjen je ograničen napredak u oblasti **azila**. Kosovo je usvojilo određene podzakonske propise za postupanje sa azilantima. Juna 2009. godine puštena je u rad baza podataka azilanata. Međutim, ima brojnih izazova. Kapaciteti Odeljenja za državljanstvo, azil i migraciju, kao i policije, za rad sa azilantima i njihovim zahtevima su i dalje slabi. Ne postoji apelaciono telo za slučajeve azila. Još nije izgrađen prihvatni centar za smeštaj azilanata, a Kosovu takođe nedostaju pritvorni centri za stane migrante. Uopšte uzev, pripreme u oblasti azila su još uvek početnoj fazi.

Na polju migracije postignut je delimičan napredak. Ministarstvo unutrašnjih poslova je odgovorno za postupanje po zahtevima za readmisiju iz trećih zemalja. Države koje nisu priznale Kosovo nastavljaju sa slanjem svojih zahteva UNMIK-u. Odeljenje za državljanstvo, azil i migraciju je primilo 2.878 zahteva za repatrijaciju između oktobra i jula. 2.577 osoba je vraćeno na Kosovo iz trećih zemalja. Saradnja između relevantnih tela unutar kosovske uprave, nadležnih za ovaj postupak, je zadovoljavajuće. Kosovo je u julu usvojilo zakon o izdavanju radnih dozvola za strance kao i podzakonske akte vezane za izdavanje ličnih karata za strance. Kosovo je u septembru usvojilo strategiju i akcioni plan za migraciju.

Međutim, strategija i akcioni plan se ne bave dovoljno važnim pitanjima kao što su kontrola izlaska, provera krivotvorenih dokumenata, itd. Iako je usvojen Zakon o strancima, srodni podzakonski akti još nisu doneti. Odredbe za sprovođenje ovog zakona još nisu objavljene osim administrativnog uputstva o ličnim kartama za strance, koje moraju da se poboljšaju. Povratak je i dalje neodrživ jer se strategija za reintegraciju vraćenih osoba ne sprovodi na odgovarajući način. Među-ministarski koordinacioni odbor predviđen strategijom za

reintegraciju vraćenih osoba se do sada sastao samo jednom. Ne postoji telo za nadgledanje sprovođenja kosovske reintegracione politike. Reintegracija vraćenih osoba i dalje je velika slabost. Pored toga, upravljanje procesom readmisije i procesom utvrđivanja identiteta osoba koje potiču sa Kosova mora da se poboljša, naročito u pogledu osoblja, tehničkih kapaciteta, dokumentacione podrške i statistike. Ne postoji zakon o readmisiji.

Uopšte uzev, Kosovo je započelo sa radom na svojim prioritetima u oblasti migracije. Međutim, mora se dovršiti zakonski okvir i osigurati kvalitet usvojenih akata. Kapacitet za reintegraciju povratnika je velika prepreka punom sprovođenju politika u ovoj oblasti.

4.3.2. *Pranje novca*

Borba protiv finansijskog kriminala je ključni prioritet Evropskog partnerstva. Međutim, Kosovo je preduzelo svega nekoliko koraka za delotvornu borbu protiv ove pojave. Uredba UNMIK-a i dalje reguliše aktivnosti vladinih i drugih agencija koje su nadležne u ovoj oblasti. Banke, carina, menjačnice i drugi finansijski posrednici su obavezni da prijave gotovinske ili elektronske transfere Finansijskom obaveštajnom centru koji je trenutno pod upravom EULEX-a. Ovaj centar deluje kao nacionalna finansijska obaveštajna jedinica. Ona je počela sa primenom novog sistema izveštavanja od kojeg se očekuje da pruži značajna poboljšanja. Centar je takođe uspostavio odnose sa sličnim ustanovama u Albaniji, Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji i Crnoj Gori, kao i sa nekim zemljama članicama Egmont grupe.

Zakon o upravljanju zaplenjenom i konfiskovanim imovinom stečenom kriminalom je usvojen u julu. Međutim, zakonski okvir se mora osnažiti da bi se pranje novca definisano kao krivično delo, da je kosovska finansijska obaveštajna služba nezavisna od političkih i drugih uticaja, i da su relevantni zakonski akti u saglasnosti sa EU standardima.

Nadgledanje privatnog sektora i naročito sektora nekretnina se mora hitno urediti. Saradnja između Obaveštajnog centra i poreskih vlasti je i dalje nedovoljna. Izveštavanje nebankarskih institucija Obaveštajnom centru je i dalje neadekvatno. Kapacitet pravosuđa i sektora javne bezbednosti za rad sa pranjem novca nije napredovao. Organi javne bezbednosti i nadzorne službe imaju poteškoće da pravovremeno otkriju kršenje zakona u ovim sektorima. Agencija za upravljanje zaplenjenom i konfiskovanim imovinom stečene kriminalom, koja je jedini mehanizam za upravljanje ovakvom imovinom, još nije operativna.

Uopšte uzev, pranje novca i dalje izaziva ozbiljnu zabrinutost. Kosovu nedostaju odgovarajuće zakonske odredbe i operativne strukture kako bi se izborilo sa ovom pojavom.

4.3.3. *Narkotici*

Postignut je određen napredak u borbi protiv trgovine drogom. Kosovo se nalazi na južno-balkanskom putu droge. Kosovska policija je sprovela brojne efektivne operacije u borbi protiv zloupotrebe i trgovine drogom. Količina zaplenjenih narkotika, broj istraženih slučajeva, kao i broj uhapšenih i optuženih osoba je povećan. Kosovo je u junu usvojilo strategiju i akcioni plan za borbu protiv narkotika u cilju smanjenja ponude i potražnje sa pratećim akcionim planom. Policijska jedinica za međunarodnu saradnju saraduje sa policijama u zemljama kao što su Švajcarska, Nemačka i Italija.

Međutim, u iščekivanju restrukturiranja, policija nema odgovarajući budžet i delotvornu jedinicu za borbu protiv krijumčarenja droge. Kosovo takođe nema dovoljan broj obučanih policijskih pasa za otkrivanje droge kao ni jedincu službenih pasa. Centralno odeljenje

policije za istraživanje narkotika je i dalje veoma slabo i protok informacija nije integrisan. Pravilno skladištenje zaplenjene droge nije adekvatno osigurano na celom Kosovu.

Uopšte uzev, borba protiv trgovine drogom je u početnoj fazi. Postoji više bitnih slabosti kao što je kapacitet policije da se upusti u efikasnu borbu protiv trgovine drogom i neodgovarajući nivo saradnje i razmene informacija između relevantnih institucija.

4.3.4. *Policija*

Kosovo je postiglo delimičan napredak kod policije. Osnovni zakonodavni okvir postoji. Kosovska policija je dobro upravljala svojom funkcijom održavanja javnog reda i mira. Policija je nastavila sa sprovođenjem svog strateškog plana za period od 2008. do 2010. godine. Policija je takođe unapredila svoju komunikacionu infrastrukturu. Ministarstvo unutrašnjih poslova je oformilo opštinska veća za bezbednost zajednice kako bi se unapredio odnos između policije, opštinskih vlasti i lokalnih zajednica. Većina policijskih službenika iz zajednice kosovskih Srba južno od reke Ibar, koji su napustili službu nakon proglašenja nezavisnosti, vratila se u svoje stanice. Kosovo je u septembru usvojilo Zakon o oružju. Zakon je u saglasnosti sa relevantnim EU zakonodavstvom i obuhvata odgovarajuće kaznene odredbe. Ministarstvo unutrašnjih poslova je januara 2009. godine usvojilo niz administrativnih uputstava o lakom naoružanju.

Međutim, širom Kosova je bilo brojnih incidenata sa nasiljem, uključujući ciljano oštećenje imovine EULEX-a. Rasprostranjeno posedovanje oružja civilnog stanovništva i dalje je ozbiljan problem. Ne postoji strategija za prikupljanje takvog oružja. Zakon o eksplozivima se mora ažurirati i moraju se usvojiti relevantni zakonski propisi za sprovođenje ovog zakona. Kosovo nema zakone o sudskoj medicini i autopsiji. Saradnja između policije i kabineta tužioca se mora poboljšati. Policiji i dalje nedostaju kapaciteti za razvoj strateškog planiranja i potpunu primenu obaveštajnog policijskog sistema. Policija još nije pripremila potpune opise poslova za svoje više rukovodstvo, uključujući i dva zamenika glavnog direktora. Mora se imenovati načelnik policijske inspekcije i osigurati profesionalna i nezavisna funkcija inspekcije. Reorganizacija policijskih snaga nije završena i zahteva odgovarajuće pripreme.

Objekti za čuvanje dokaza nisu u potpunosti zaštićeni. Veća količina heroina je ukradena u aprilu iz sobe sa dokazima. Policijska komunikaciona mreža još uvek nije u potpunosti integrisana i bezbedna. Komunikacioni kanali sa ostalim službama javne bezbednosti još uvek nisu operativni. Sve policijske stanice nisu povezane sa glavnim policijskim informativnim sistemom. Mora se unaprediti informativni sistem policije kako bi se izbeglo dupliranje registrovanih krivičnih dela i osoba. Krivična statistika se ne zasniva na standardnim operativnim procedurama za statistiku i podatke. Dostupni podaci se ne koriste uvek efektivno u usmeravanju rada policije. Naponi Kosova u povezivanju baza podataka svih službi javne bezbednosti moraju uzeti u obzir relevantne evropske standarde, naročito u vezi sa zaštitom podataka. Ministarstvo unutrašnjih poslova mora da uloži dodatne napore u davanju pristupa EULEX-u ključnim bazama podataka kako bi se omogućilo efektivno sprovođenje istražnih radnji u sklopu izvršnog mandata ove misije. Međunarodna policijska saradnja je ograničena. EULEX mora igrati bitnu ulogu u potpomaganju ove saradnje.

Policija je u januaru formirala mešovitu jedinicu u severnoj Mitrovici, koja se sastoji od 25 policijskih službenika (kosovskih Srba, kosovskih Albanaca i kosovskih Bošnjaka). Jedinica ima mandat za patroliranje i istražne radnje. Aktivnosti ove jedinice su dovele do smanjenja kriminala u oblasti koju pokriva. U severnoj Mitrovici četiri policijske stanice ne izveštavaju direktno Prištini, što ograničava efikasnost borbe protiv organizovanog kriminala i vođenje

tajnih operacija u ovoj oblasti. Ovaj je problem, međutim, rešen, i uz imenovanje visokih policijskih službenika kosovskih Srba u komandne strukture u Mitrovici saradnja je počela da se poboljšava. Većina policijskih službenika kosovskih Srba južno od reke Ibar, koji su napustili službu nakon proglašenja nezavisnosti vratili su se u junu u svoje stanice i rade u redovnom komandnom lancu.

Uopšte uzev, Kosovo je započelo postupke za rad na prioritetima u ovoj oblasti. Međutim, moraju se hitno ukloniti brojni nedostaci. Opis poslova za visoko rukovodstvo se mora hitno pripremiti i mora se zaposliti odgovarajuće osoblje na te pozicije. Istražni kapaciteti se moraju ojačati i mora se u potpunosti uvesti i sprovesti rad zasnovan na obaveštajnim radnjama. Mora se raditi na bezbednosti dokaza. EULEX-u se mora dozvoliti pristup svim relevantnim bazama podataka.

4.3.5. *Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma*

Postignut je ograničen napredak u borbi protiv **organizovanog kriminala**, što je i dalje problem koji izaziva ozbiljnu zabrinutost, naročito na severu Kosova i na graničnoj odnosno administrativnoj liniji između Kosova i Srbije. Kosovo je u julu usvojilo strategiju i relevantni akcioni plan za borbu protiv organizovanog kriminala. Zakon o javnom redu i miru je usvojen u septembru. Kosovsko tužilaštvo je u junu potpisalo Memorandum o razumevanju sa italijanskim nacionalnim direktoratom za borbu protiv mafije o razmeni informacija u borbi protiv organizovanog kriminala, ali Memorandum tek treba da bude zvanično usvojen.

Međutim, Kosovo nema strategiju za smanjenje kriminala. Kosovu nedostaju adekvatni resursi i kriminalni obaveštajni sistem za borbu protiv ove pojave. Nedostatak zakona o programu zaštite svedoka i dalje blokira napore u ovoj oblasti. EULEX igra glavnu ulogu kroz istragu teških krivičnih dela i pružanje bezbednosti i zaštite svedocima.

Uopšte uzev, Kosovo mora znatno da poveća napore. Kosovo je i dalje izvor i tranzit aktivnosti organizovanog kriminala. Nedostatak saradnje između Prištine i Beograda, kao i između centralnih kosovskih vlasti i struktura na severu, ozbiljno narušavaju napore u borbi protiv organizovanog kriminala, što je ključni prioritet Evropskog partnerstva.

Kosovo je postiglo ograničeni napredak u borbi protiv **trgovine ljudima**. Standardne operativne procedure su revidirane novembra 2008. godine da bi obuhvatile sve žrtve trgovine ljudima i da bi se konsolidovao sistem identifikacije i zaštite žrtava. Njihova potpuna primena se očekuje uskoro.

Broj utvrđenih žrtava trgovine ljudima je i dalje mali. Odeljenje za zastupanje i pomoć žrtvama je nastavilo sa radom pri Ministarstvu pravde i pomaže žrtvama trgovine ljudima. Zamenik ministra unutrašnjih poslova je nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima. Kosovo je i dalje izvor, destinacija i tranzitna ruta za trgovinu ljudima. Većina žrtava su građani Kosova (oko 60%). Žrtve trgovine ljudima dolaze iz Moldavije (20%) i zemalja Zapadnog Balkana (20%). Trgovina decom radi prisilnog prosjačenja je narastajući problem. Uopšte uzev, naponi Kosova u borbi protiv trgovine ljudima nisu posebno napredovali. Kosovo mora da se izbori sa korupcijom vezanom za trgovinu ljudima. Istraživanje i sudsko gonjenje kosovskih vlasti krivičnih dela trgovine ljudima i dalje je razlog za zabrinutost.

Određen napredak je načinjen u **borbi protiv terorizma**. Strategija i akcioni plan za borbu protiv terorizma su usvojeni u junu. Međutim, Kosovo nema zakon za borbu protiv terorizma.

Uopšte uzev, Kosovo se nalazi u početnoj fazi borbe protiv terorizma.

4.3.6. Zaštita ličnih podataka

Kosovo i dalje mora da usaglasí svoje zakonodavstvo sa standardima EU u sferi zaštite podataka, naročito sa Direktivom 95/46/EC. Opšti zakon o zaštiti ličnih podataka još nije usvojen i nije oformljen organ za nezavisan nadzor zaštite podataka.

Ljudi na Kosovu nisu obavješteni o svojim pravima na zaštitu ličnih podataka. Formiranje bezbednosnih, obavještajnih i službi javne bezbednosti nije praćeno paralelnim merama za zaštitu ličnih podataka.

Uopšte uzev, Kosovo tek treba da preduzme i izvede sveobuhvatni rad u ovoj oblasti. Trenutni nedostaci izazivaju zabrinutost.

STATISTIČKI ANEKS

STATISTIČKI PODACI (na dan 14. septembra 2009. godine)
Kosovo pod Rezolucijom SB UN 1244/99

Osnovni podaci	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Stanovništvo (u hiljadama)		:	:	:	:	1 985	2 016	2 041	2 100	2 127	2 153
Ukupna površina (km ²)		10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887

Nacionalni računi	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bruto društveni proizvod (milioni, nacionalna valuta)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
BDP (miliona evra)	1)	:	:	1 624	1 735p	1 797p	3 007p	3 068p	3 192p	3 434p	:
BDP (evra, po glavi stanovnika)	1) 2)	:	:	:	:	905p	1 473p	1 482p	1 520p	1 612p	:
BDP (kupovna moć (PPS) po glavi stanovnika)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: BDP (u PPS po glavi stanovnika, EU-27=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Stopa rasta BDP-a (nacionalna valuta, pri stalnim cenama, % promene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	1,2p	3,1p	:	:	:	:	:
SI: Rast zaposlenosti (nacionalni računi, % promene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Porast radne produktivnosti: porast BDP-a po glavi zaposlenog (% promene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Porast jedinične cene rada (nacionalni računi, % promene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: radna produktivnost (BDP u PPS po glavi zaposlenog, EU-27=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto prihod po glavnim sektorima (%)											
Poljoprivreda		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Industrija		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Građevinarstvo		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Usluge		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ukupni potrošački troškovi, kao deo BDP-a (%)		:	:	163,1	151,6	147,5	109,7p	111,9p	111,5p	114,0p	:
Formiranje bruto fiksnog kapitala, kao deo BDP-a (%)	3)	:	:	40,7	34,5	29,3	19,4p	19,3p	20,6p	21,7p	:
Promene u zalihama, kao deo BDP-a (%)		:	:	:	:	:	3,9	4,2	4,4	4,3p	:
Izvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		:	:	16,6	12,5p	10,4p	7,1p	7,0p	8,9p	10,4p	:
Uvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		:	:	120,4	98,6p	87,1p	40,1p	42,5p	45,5p	50,3p	:

Industrija	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indeks obima industrijske proizvodnje (2000=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Stopa inflacije	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
SI: Indeks potrošačkih cena (CPI), (ukupno, % promene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	-1.0	0.3	-0.8	-2.1	-1.5	2.8	12.4

Platni bilans	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Saldo tekućeg računa platnog bilansa: ukupno (miliona evra)		:	:	228e	-104e	-204e	-297	-301	-330	-428	-744
Saldo tekućeg računa platnog bilansa : trgovinski bilans (miliona evra)		:	:	-646	-890	-941	-973	-1 044	-1 141	-1 338	-1 639

Saldo tekućeg računa platnog bilansa : neto usluge (miliona evra)	:	:	10e	-23e	-14e	-21	-44	-22	-33	-19
Saldo tekućeg računa platnog bilansa : neto prihod (miliona evra)	:	:	141e	154e	152e	140	147	155	184	143
Saldo tekućeg računa platnog bilansa : neto tekući transferi (miliona evra)	:	:	723e	655e	599e	555	640	678	759	771
od čega Vladinih transfera (miliona evra)	:	:	809e	661e	490e	336	366	318	323	289
Neto direktnih stranih ulaganja (DSU) (miliona evra)	:	:	:	:	:	19	80	244	414	340
Direktna strana ulaganja (DSU) inostranstvo (miliona evra)	:	:	:	:	:	0	0	-4	-7	-19
od čega DSU prijavljene ekonomije u EU-27 zemalja (miliona evra)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Direktna strana ulaganja (DSU) u prijavljenim ekonomiji (miliona evra)	:	:	:	:	:	19	80	249	421	360
od čega DSU iz EU-27 zemalja u prijavljenoj ekonomiji (miliona evra)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Javne finansije	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ukupan Vladin deficit/suficit, u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	8,4	2,2	2,7	:	:	:	:
SI: Ukupan Vladin dug, u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Finansijski pokazatelji	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bruto strani dug čitave privrede, u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto strani dug čitave privrede, u odnosu na ukupan izvoz (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Snabdevanje novcem: M1 (novčanice, kovanice, depoziti, miliona evra)	:	761	971	998	891	713	572	:	:	:	:
Snabdevanje novcem : M2 (M1 plus depoziti sa dospećem do sve godine, miliona evra)	:	761	1 096	1 126	1 111	1 128	1 092	:	:	:	:
Snabdevanje novcem : M3 (M2 plus tržišni instrumenti, miliona evra)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ukupan zajam monetarnih finansijskih institucija stanovništvu (konsolidovano) (miliona evra)	:	3	26	87	233	374	514	637	892	1 183	
Kamatna stopa: dnevna kamatna stopa, godišnje (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Kamatna stopa pri pozajmljivanju (jedna godina), godišnje (%)	:	:	:	:	:	14,7	14,4	14,5	14,6	14,8	
Depozitna kamatna stopa (jedna godina), godišnje (%)	:	:	:	:	:	2,8	2,9	3,0	3,3	4,2	
Kurs evra: prosečno u period - 1 evro = ... nacionalna valuta	1)	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	
Efektivni kurs (2000=100)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
Vrednost rezervi (uključujući zlato) (miliona evra)	:	62	296	337	423	311	278	356	647	670	

Spoljna trgovina	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Vrednost uvoza: sva roba, svi partneri (miliona evra)	:	:	:	:	:	1 063	1 157	1 306	1 576	1 928	
Vrednost izvoza: sva roba, svi partneri (miliona evra)	:	:	:	:	:	57	56	111	165	198	
Trgovinski bilans: sva roba, svi partneri (miliona evra)	:	:	:	:	:	-1 007	-1 101	-1 195	-1 411	-1 730	
Trgovinski uslovi (indeks cena izvoza / indeks cena uvoza, 1998 =100)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
Izvoz ka EU-27 zemalja u vrednosti ukupnog izvoza (%)	:	:	:	:	:	29,4	38,4	38,0	42,0	47,4	
Uvoz iz EU-27 zemalja u vrednosti ukupnog uvoza (%)	:	:	:	:	:	39,5	37,3	34,4	36,3	36,4	

Demografija	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Prirodni priraštaj: prirodna promena (rođeni minus umrli) (na 1000 stanovnika)	:	:	:	:	12,8	14,1	14,6	12,7	12,4	:	
Stopa smrtnosti odojčadi: smrtnost dece ispod jedne godine na 1000 živorođenih	:	:	:	11,2	15,1	11,8	9,6	12,7	11,1	9,7	

Prosečan životni vek: muškarci (godina)		:	:	:	:	67,0	:	:	:	:	:	:
Prosečan životni vek: žene (godina)		:	:	:	:	71,0	:	:	:	:	:	:

Tržište rada	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Stopa privredne aktivnosti (15-64): stanovništvo uzrasta 15-64 koje je ekonomski aktivno (%)		:	:	45,6	52,8	50,3	46,2	49,2	52,3	46,8	:
SI: Stopa zaposlenosti (15-64): stanovništvo uzrasta 15-64 koje je zaposleno (%)		:	:	19,6	23,8	25,3	27,7	28,5	28,7	26,2	:
Udeo muške populacije uzrasta 15-64 koja je zaposlena (%)		:	:	31,1	39,4	42,8	46,4	45,8	46,1	40,1	:
Udeo ženske populacije uzrasta 15-64 koja je zaposlena (%)		:	:	8,1	8,8	8,3	9,9	11,7	11,8	12,7	:
SI: Stopa zaposlenosti starijih radnika (55-64): stanovništvo uzrasta 55-64 koje je zaposleno (%)		:	:	16,7	18,4	20,1	23,9	25,2	26,3	24,6	:
Zaposlenost po glavnim sektorima (%)											
Poljoprivreda		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Industrija		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Građevinarstvo		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Usluge		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Stopa nezaposlenosti: udeo nezaposlene radne snage (%)		:	:	57,1	55,0	49,7	39,7	41,4	44,9	43,6	:
Udeo muške radne snage koja je nezaposlena (%)		:	:	51,8	45,2	40,3	31,5	32,9	34,6	38,5	:
Udeo ženske radne snage koja je nezaposlena (%)		:	:	69,9	74,5	71,9	60,7	60,5	61,6	55,2	:
Nezaposlenost osoba mlađih od 25 godina: udeo radne snage mlađe od 25 godina koja je nezaposlena (%)		:	:	80,0	77,7	74,9	66,5	70,5	75,5	70,0	:
SI: Dugoročna stopa nezaposlenosti: udeo radne snage koja je dugoročno nezaposlena (%)		:	:	47,6	47,3	42,7	34,9	34,7	41,1	37,1	:

Socijalna kohezija	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Prosečne nominalne mesečne plate i zarade (nacionalna valuta)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Indeks realnih plata i zarada (indeks nominalnih plata i dnevnica podeljen sa CPI) (2000=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Prevremeno napuštanje škole: udeo stanovništva uzrasta 18-24 koje nije završilo srednje obrazovanje i trenutno nije u obrazovnom programu ili obuci (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Životni standard	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Broj putničkih automobila na 1000 stanovnika		:	:	:	:	:	:	50,2	69,9	68,7	74,1
Broj pretplata na usluge mobilne telefonije na 1000 stanovnika		:	:	:	:	158,7	169,5	:	:	:	376,2

Infrastruktura	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Gustina železničke mreže (funkcionalne linije), na 1000 km ²		:	:	:	:	:	39,5	:	:	:	:
Dužina puteva (hiljadu km)		:	:	:	:	:	:	0,0	0,0	0,0	0,0

Inovacija i istraživanje	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
SI: Potrošnja na ljudske resurse (javni rashodi za obrazovanje) u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: bruto domaći rashodi na istraživanje i razvoj, u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Procenat domaćinstava koja imaju pristup internetu u kući (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Životna sredina	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
SI: Ukupna emisija gasova staklenika, CO2 ekvivalent (tona, 1990=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

SI: Energetski intenzitet ekonomije (kg naftnog ekvivalenta na 1000 evra BDP-a 2004)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Udeo obnovljive energije u utrošku električne energije (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Putni teretni transport kao deo ukupnog unutrašnjeg robnog prometa (podela po načinima transporta) (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Energetika	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Primarna proizvodnja svih energetske proizvoda (hiljadu TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja sirove nafte (hiljadu TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja tvrdog uglja i lignita (hiljadu TOE)	4)	:	:	:	3 853	4 507	3 944	4 455	4 553	4 681	5 466
Primarna proizvodnja prirodnog gasa (hiljadu TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Neto uvoz svih energetske proizvoda (hiljadu TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto potrošnja energije u zemlji (hiljadu TOE))		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Proizvodnja električne energije (hiljadu TOE)		:	:	:	3,2	3,2	3,5	4,0	4,0	4,3	:

Poljoprivreda	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje za robe i usluge (proizvođačke cene, prethodna godina =100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ukupno iskorišćena poljoprivredna površina (hiljadu hektara)		:	:	539	:	:	:	:	:	:	:
Stočni fond: goveda (hiljadu grla, kraj perioda)		:	289	347	319	:	335	352	382	322	:
Stočni fond : svinje (hiljadu grla, kraj perioda)		:	59	75	110	:	55	47	68	40	:
Stočni fond : ovce i koze hiljadu grla, kraj perioda)		:	193	230	116	:	106	152	113	152	:
Proizvodnja i iskorišćenost mleka na poljoprivrednim domaćinstvima (ukupno mleka, hiljadu tona)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Usevi: žitarice (uključujući pirinač) (hiljadu tona, požnjeveno)		:	:	459	396	:	408	441	392	295	:
Usevi: šećerna repa (hiljadu tona, požnjeveno)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Usevi: povrće (hiljadu tona, požnjeveno)		:	:	169	135	:	150	289	172	117	:

SI = Strukturni pokazatelji

: = nije dostupno

p = provizorna vrednost

e = procena

- 1) Ne postoji zvanična nacionalna valuta. U upotrebi je evro.
- 2) Izvor: Statistički zavod Kosova, provizorni podaci za period 2004-2006 (po trenutnim cenama).
- 3) Ulaganja: uključujući donatorski sektor, vladu i privatna ulaganja (u stambene objekte i ostalo).
- 4) Podaci dobijeni od Kosovske elektroenergetske korporacije (KEK).